

Buiten kansen voor sport

Evaluatie van 4 jaar experimenteren met Sportieve vernieuwing in Rotterdam

Amsterdam, juni 1998

Eric Lagendijk
Han Bruinink

Inhoudsopgave

	pag.
Vooraf 'Net als vroeger, toen alles nog goed was'	3
Samenvatting	4
1 Achtergronden van Sportieve vernieuwing	6
1.1 Wat is Sportieve vernieuwing?	6
1.2 Opzet van het evaluatieonderzoek	9
1.3 Verdere inhoud van het rapport	9
2 Tussentijdse ontwikkelingen (1993-1996)	10
2.1 Vertraging	10
2.2 Beleidsmatige ontwikkelingen	10
2.3 Tussenevaluatie	12
3 Het project Henegouwerplein	14
3.1 Uitgangssituatie	14
3.2 Projectopzet	14
3.3 Verloop	15
3.4 Opbrengsten	16
3.5 Conclusies	18
4 Het project Schuttersveld	19
4.1 Uitgangssituatie	19
4.2 Projectopzet	19
4.3 Verloop	20
4.4 Opbrengsten	21
4.5 Conclusies	23
5 Beleidsanalyse	25
5.1 Bijstelling	25
5.2 Recreatie Rotterdam	25
5.3 Deelgemeenten	26
5.4 Landelijke verspreiding	32
5.5 Vervolg	33
6 Conclusies en adviezen	34
Bijlage:	
Lijst met geïnterviewde personen	39

Vooraf 'Net als vroeger, toen alles nog goed was...'

'Sportieve vernieuwing is een nieuwe beleidskoers die de problemen in de lokale Rotterdamse sportwereld tegen moet gaan, en het zelforganiserend vermogen van sportgroepen moet stimuleren.' Dit soort bevolgen zinnen was te lezen in het eerste rapport dat wij (van Van Dijk, Van Soomeren en Partners (DSP)) samen met Sjoerd Rijpma van Recreatie Rotterdam na vele discussies en mislukte pogingen eind 1992 deden verschijnen over Sportieve vernieuwing. Het bleek een uitermate lastige klus om een idee of enigszins vaag toekomstbeeld van 'waar het in Rotterdam heen moet met de sport' aan het papier toe te vertrouwen. Het was de tijd dat steeds meer grote denkers konden deden van 'het einde der ideologieën' en zelfs het 'einde van de geschiedenis'. Wat mag je dan nog willen?

Welnu, de gemeente Rotterdam en vooral Recreatie Rotterdam, wilde juist in die cynische periode heel veel, en dan vooral heel anders. Zonder dat hij dat precies zo zei, konden wij ons namelijk niet aan de indruk onttrekken dat Sjoerd Rijpma terug verlangde naar de tijd van Pim Mulier en kornuiten, de Nederlandse sportpioniers die als eersten veldsportverenigingen oprichtten, en eigenlijk alles zelf deden. Van de gemeente hadden ze alleen maar toestemming nodig. Spelregels waren er slechts in rudimentaire vorm, veldafmetingen varieerden, en competities moesten nog worden uitgevonden. In de loop van deze eeuw zijn gemeenten, sportbonden en verenigingen ervoor gaan zorgen dat alles steeds professioneler en zakelijker werd. Anno nu hebben de velden standaardafmetingen, zijn er mooie clubgebouwen, vaste onderhoudsschema's, en hebben de verenigingen besturen, vrijwilligers en soms zelfs professionele krachten in dienst. Alle activiteiten zijn volgens vaststaande tijdschema's gerangschikt. Maar omdat ook de maatschappij sterk is veranderd - individualisering, commercialisering van de vrije tijdssector, immigratie en verbreiding van media - hebben de verenigingen het zelf ook steeds moeilijker gekregen. Toch was het onze visie dat in het traditionele organisatieprincipe van sport, namelijk het particulier initiatief en groepsvorming, de oplossing zou liggen. Sleutelwoorden waren 'broedplaatsen' en 'kweekvijvers' voor sport. En vanuit dat idee gingen wij verder denken: weg met het oude sportstimuleringsbeleid, leve de vrije, informele en zelfgeorganiseerde wijze van sportbeoefening!

Ik weet nog goed dat zowel Sjoerd Rijpma, de beleidsideoloog, als wij, ons steeds meer zwevende onderzoekers voelende, in de loop van het schrijfproces steeds meer gingen twijfelen. Leden we niet aan een romantische hang naar het verleden toen, om met de Nederlandse volksschrijver Gerard Reve te spreken, 'alles nog goed was'? Rotterdam wilde toch niet vooruit door terug naar het verleden te gaan? Dat leek ons ook niet aannemelijk. Wanneer we per trein vanuit Amsterdam de skyline van Rotterdam naderden, voelden we ons als Amsterdammers altijd steeds kleiner worden. Rotterdam leek zich op te maken voor 2000 en verder, terwijl Amsterdam juist in de nostalgie van de grachtengordel bleef hangen met zijn parkeerpaaletjes en fietspaden.

Om uit te vinden of we romantici of verbeteraars waren, zetten we een experiment op. We selecteerden twee historische sportlocaties in het oude centrum van de stad, moedigden de instellingen en gebruikers aan om te gaan sporten, zetten er wat begeleiding en beheer op, en keken vier jaar lang rustig toe wat er ging gebeuren. Wat er allemaal precies ging gebeuren, is te lezen in dit rapport, dat overigens met veel meer werkelijkheidszin, en dus ook een stuk sneller is geschreven dan het eerste. Over het tactisch laveren tussen niets doen, ingrijpen en beïnvloeden...

Samenvatting

Sportieve vernieuwing is als lokaal Rotterdams sportstimuleringsbeleid geslaagd, en de twee experimenten die in dit kader vier jaar hebben gelopen zijn met veel enthousiasme uitgevoerd en in meerdere opzichten succesvol te noemen.

Als beleidskoers is Sportieve vernieuwing, die in 1991 is 'bedacht', zeer actueel. De (inmiddels) vijf sporen sluiten aan op andere gemeentelijke beleidsthema's, zoals het stimuleren en ondersteunen van vrijwilligerswerk, de Brede School, het verhogen van de leefbaarheid in de wijken en het voorwaardenscheppende sportbeleid. De kern van Sportieve vernieuwing is het stimuleren van zelforganisatie in de sport in de directe leefomgeving van de buurtbewoners. Aan die missie is tijdens de experimenten steeds vastgehouden. Op het Henegouwerplein is dit goed gelukt: er zijn steeds zo'n twintig tot dertig clubjes geweest die van de ruimte gebruik maakten. Het Schuttersveld bleek daar minder goed geschikt voor, enerzijds vanwege de impopulaire veldsoort, anderzijds omdat de buurtbewoners maar moeilijk naar het veld toe waren te lokken. Ook speelde mee dat het ontwikkelen van het multifunctionele veld zo'n drie jaar op zich liet wachten. De groepjes moesten daar dus nog geformeerd worden, en dat vergde veel tijd. Het laatste jaar lijkt dit beter te lukken, het veld is verbeterd en de sporters tonen meer verantwoordelijkheid bij de organisatie.

De experimenten vormen een leerschool voor gemeentelijk beleid. Ze laten zien hoe belangrijk eenvoudige, in de buurt gelegen sportvelden zijn voor de jeugd die er woont. Iedereen mag er sporten, zonder dat een verenigingslidmaatschap vereist is. En dat is nieuw, omdat men dat anno bijna 2000 niet meer gewend is. Bijna overal is een pasje, een ledenkaart of betaling a contant voor nodig. Het speelveld is in de praktijk een ontmoetingsplek voor de bewoners in de wijk geworden. Maar daar is wel een structuur voor nodig. Er is gewerkt met een beleidscoördinator en een projectmedewerker en twee banenpoolers per locatie. Deze laatste twee dragen zorg voor toezicht, beheer en sport- en speluitleen. De medewerker ondersteunt de sportgroepen, bepaalt de bespeling van het terrein en neemt zo nu en dan initiatief voor de organisatie van wat grotere toernooien of sportdagen.

Dat het beleid aanslaat blijkt uit de mate waarin de meeste deelgemeenten ertoe zijn overgegaan Sportieve vernieuwing in hun beleid op te nemen. Recreatie Rotterdam ondersteunt die werkwijze. Sportieve vernieuwing is geen blauwdruk die zo maar opgelegd wordt. Omdat er vijf sporen zijn, kunnen die, afhankelijk van de situatie ter plekke, flexibel worden ingezet. Waar op de experimentlocaties vooral werk is gemaakt van het verbeteren van de buurtaccommodatie en de netwerken van wijkinstellingen, wordt in andere deelgemeenten juist meer geïnvesteerd in de schoolsportprojecten en het ondersteunen van de sportverenigingen. Die keuze hangt vooral af van de aard van de wijk en de ontwikkeling van de lokale sportinfrastructuur.

Sportieve vernieuwing heeft het vertrouwen dat de betrokkenen erin hadden niet beschaamd. De experimenten zijn voorbij, maar de ideeën achter Sportieve vernieuwing gelden ook vandaag-de-dag nog. Het is aan de deelgemeenten om Sportieve vernieuwing, en ook de inspanningen op de beide testlocaties, te blijven voortzetten. Ook is het van belang om de beleidskoers kritisch te blijven volgen en steeds elk spoor af te wegen tegen de lokale ontwikkelingen. Vooral de komende jaren zal er veel werk aan de winkel zijn om de kloof tussen onderwijs, welzijn en sport te dichten.

Er is heel wat winst te behalen wanneer er meer samenwerking tot stand wordt gebracht tussen sportverenigingen, scholen en welzijnsorganisaties. Om deze samenwerking tot stand te brengen, is het nemen van initiatief noodzakelijk. Er moet een gemeenschappelijk doel worden geformuleerd waar alle sectoren belang bij hebben. Zeker in de beginfase is het aanstellen van een 'bruggenbouwer', een coördinator dus, nodig om alle organisaties bij de uitvoering te betrekken.

1 Achtergronden van Sportieve vernieuwing

1.1 Wat is Sportieve vernieuwing?

De beleidskoers

Sportieve vernieuwing is het Rotterdamse antwoord op maatschappelijke problemen waarmee de lokale sport en het gemeentelijke beleid begin jaren negentig werden geconfronteerd. Het traditionele voorwaardenscheppende en stimulerende beleid konden daar geen antwoord op geven. De problemen en bedreigingen waren hardnekkig: volgebouwde 'oude' wijken, weinig sportverenigingen in die wijken, kinderen en jongeren die niet vanzelfsprekend meer aan sport doen, scholen die sport en bewegen niet meer hoog op de agenda hebben staan, en nieuwkomers die de Nederlandse sportcultuur nauwelijks kennen.

Een grote stad zoals Rotterdam had al langere tijd te kampen met voor de sport ongunstige ontwikkelingen. In de meer centraal gelegen wijken verrezden kantoren op plekken waar nog ruimte was. Hierdoor werden sportveldden verplaatst naar de rand van de stad. Ook de sociale infrastructuur in deze oude wijken was voor sport kwetsbaar. De sociaal-economische positie van de meeste bewoners was laag, voor veel nieuwkomers was het Nederlandse verenigingsleven een onbekend verschijnsel. Het sportstimuleringsbeleid werkte van oudsher met een kennismakingsaanbod door middel van sportinstuiven met het adagium 'u vraagt, wij draaien'. Het beleid zat vast en bood geen tegenwicht aan de problemen waarvoor de sportaanbieders, zoals Recreatie Rotterdam, sportverenigingen, het sociaal-cultureel werk, scholen en wijkinstellingen zich zagen gesteld.¹

De opkomst van Sociale vernieuwing en de aandacht voor Bestuurlijke en Stedelijke vernieuwing had tot gevolg dat Recreatie Rotterdam een nieuwe beleidskoers ging ontwikkelen. Dit resulteerde in 1991, toen het begrip Sportieve vernieuwing voor het eerst aan het papier werd toevertrouwd door Rijpma en Van Nierop van Recreatie Rotterdam, in een zeker voor die tijd radicale omwenteling van het gemeentelijke sportbeleid.²

Sportieve vernieuwing gaat uit van kwaliteit in plaats van kwantiteit, is meer wijkgericht dan stadsgericht, is een proces en geen product, ziet de sporters als producent en niet als consument en heeft oog voor de verscheidenheid van sportaanbieders. De sportconsulenten moesten hun trainingspakken voortaan thuislaten, maar ook achter de computer vandaan komen. Ze moesten vooral de wijken in, en bewoners, instellingen en andere gemeentelijke diensten het belang van sport laten inzien. De openbare ruimte moest weer teruggewonnen worden, om zodoende sport om de hoek van de straat weer mogelijk te maken. Sport moest weer een 'item' worden om de buurt weer wat leven in te blazen. Om de kinderen en de jeugd weer te laten sporten en spelen. En om verenigingen weer aanwas van onderop te geven. 'Sport als middel' enerzijds, maar vooral en veel nadrukkelijker 'sport als belangrijk doel op zichzelf'.

Noot 1 Voor een uitgebreide verhandeling over de aanleiding, alsmede de theoretische uitwerking van Sportieve vernieuwing raadplege men *Sporen naar Sportieve vernieuwing. Basisdocument voor het experimenteel beleidskader 'Sportieve vernieuwing' in de gemeente Rotterdam* (M. van der Gugten en E.P. Lagendijk, Amsterdam: Van Dijk, Van Soomeren en Partners BV, december 1992).

Noot 2 Rijpma, S.G. en J. van Nierop, *Sportieve vernieuwing: de sport in Rotterdam in beweging*. Publicatie nr. 3 van de stafafdeling Beleidsontwikkeling en Planning van de Dienst Recreatie Rotterdam, 1991.

Het beleid was zijn tijd, zo blijkt nu, een aantal jaren vooruit, want het is veelzijdig en onderling samenhangend. Het sluit aan op beleidsuitgangspunten van andere gemeentelijke diensten, zonder dat het aan eigen zeggingskracht inboet. Dat blijkt goed uit de wijze waarop het beleid is geformuleerd, namelijk door middel van vier sporen:

- *sportieve educatie*: de schoolgaande jeugd wordt op jonge leeftijd aangemoedigd en in staat gesteld om buiten schooltijd zelf sportieve activiteiten te organiseren.
Doel: het stimuleren van het opdoen van ervaring met zelforganisatie en het ontwikkelen van een sportieve attitude bij de jeugd.
- *sportieve stadsontwikkeling*: niet alleen aan de rand van de stad, maar ook in de meer centraal gelegen buurten wordt bewoners de ruimtelijke gelegenheid geboden om op velerlei wijze sport te beoefenen.
Doel: het bieden van ruimtelijke mogelijkheden om bewoners op eigen wijze met sport bezig te laten zijn.
- *sportieve buurtontwikkeling*: in de buurten is een belangrijke rol weggelegd voor wijkorganisaties en instellingen om bewonersinitiatieven voor sport te stimuleren en ondersteunen.
Doel: het stimuleren van zelforganisatie op buurtniveau voor allerlei groepen bewoners.
- *sportieve ondersteuning*: de basis van sportbeoefening, de georganiseerde sport, wordt actief ondersteund en geadviseerd om de continuïteit en kwaliteit van het bestuurlijk en technisch kader te bevorderen.
Doel: het bieden van ondersteuning ten behoeve van de organisatorische randvoorwaarden van de verenigingssport in al haar ontwikkelingsfasen waardoor continuïteit wordt bevorderd.

Deze vier sporen samen zouden invulling moeten geven aan de centrale doelstelling van Sportieve vernieuwing: 'Het van overheidswege creëren van zo gunstig mogelijke voorwaarden voor sportbeoefening op buurt- en wijkniveau waardoor participatie en betrokkenheid van buurtbewoners toenemen, en nieuwe initiatieven van bewoners tot bloei komen.' Uit deze doelstelling valt op te maken dat Sportieve vernieuwing streeft naar het uitbouwen en instandhouden van een sportieve infrastructuur van laagdrempelige accommodaties, verenigingen en clubjes.

Organisatorische uitgangspunten

Nadat het sportbeleid aan een kritische analyse was blootgesteld en de nieuwe beleidskoers steeds duidelijker een eigen gezicht kreeg, werd reikhalzend uitgezien naar het in praktijk brengen van dit nieuwe beleid. Hiervoor werden eerst, door een samenwerkingsverband tussen Recreatie Rotterdam en Van Dijk, Van Soomeren en Partners, organisatorische uitgangspunten vastgesteld.³ Deze uitgangspunten zijn van fundamenteel belang om Sportieve vernieuwing daadwerkelijk ten uitvoer te brengen, en vormen eigenlijk de crux c.q. het 'eigene' van de nieuwe koers. Of, om het anders te zeggen: wanneer in de praktijk niet aan deze uitgangspunten wordt voldaan, kunnen we ook niet spreken van Sportieve vernieuwing. Hier volgen ze:

- Initiatief en verantwoordelijkheid bij bewoners;
- Procesmatige, op de wijk gerichte aanpak;
- Samenwerking met buurtinstellingen;
- Coördinatie op locatie in de buurt;
- Stedelijke supervisie en evaluatie.

Noot 3 Zie hiervoor: Lagendijk, E.P. en M. van der Gugten, *Twee kansen voor open doel. Een haalbaarheidsonderzoek naar twee experimenten in het kader van Sportieve vernieuwing*. Amsterdam: Van Dijk, Van Soomeren en Partners BV, april 1993.

Deze begrippen, die zo uit de kretologiemixer afkomstig hadden kunnen zijn, komen op het volgende neer. Sportieve vernieuwing is uit op nieuwe groepsvorming in de sport en op het voortbestaan en uitbouwen van het particulier initiatief, in casu het sportverenigingsleven. Kortom, Sportieve vernieuwing staat voor de continuïteit van het zelforganiserend vermogen dat de Nederlandse sport al zo lang kenmerkt. Om die reden legt Recreatie Rotterdam de verantwoordelijkheid bij de betrokkenen zelf: de wijkbewoners, de sporters en het maatschappelijk middenveld van wijkinstellingen, sportclubs, scholen en het sociaal-cultureel werk. Aangezien Sportieve vernieuwing geen kortstondige impuls is of een afgebakend, tijdelijk project, gaat Recreatie Rotterdam uit van een procesmatige aanpak in de buurt. Het beoogt dus een ontwikkeling in gang te zetten die de buurten weer in beweging moet brengen om broedplaatsen voor sportbeoefening te worden. Dat maakt ook begrijpelijk waarom de coördinatie van initiatieven in de buurt ligt. Daar vindt 'het aanjagen' plaats, de promotie, het 'mond-tot-mond-reclamecircuit' van instellingen, de afstemming en het onvermijdelijke overleg. Maar Sportieve vernieuwing mag niet verworpen tot een vergaderapparaat. Het moet fris en initiatiefrijk blijven, steeds alert op het aanwakkeren van initiatief en het genereren van nieuwe ideeën. Het moet aansluiten op wat andere instellingen in de buurt al doen, en daaraan toevoegen wat nog niet wordt gedaan. Het mag concurrerend zijn wanneer het aanbod in de omgeving onvoldoende is. Stedelijke supervisie is nodig om de veranderingen in de buurten te volgen en waar nodig te ondersteunen. Evaluatie is wenselijk om uit de praktijkervaringen lering te trekken en Sportieve vernieuwing ook voor anderen inzichtelijk te maken. Daar is dit verhaal het eindresultaat van.

Implementatie: eerst experimenteren en leren

Om deze nieuwe beleidskoers met zijn organisatorische uitgangspunten te toetsen aan de werkelijkheid, zijn in 1993 twee experimenten voorbereid, die per april 1994 van start gingen. Dit betreft de experimenten Henegouwerplein in Delfshaven en het Schuttersveld in Crooswijk. Een haalbaarheidsonderzoek had inmiddels uitgewezen dat beide experimenten een behoorlijke kans van slagen zouden hebben.

Het Henegouwerplein was een verloederde openbare (school)sportvoorziening die zou moeten uitgroeien tot een broedplaats van zelfgeorganiseerde initiatieven van buurtbewoners, zo nodig ondersteund door wijkinstellingen, zoals de nabijgelegen school, het trefcentrum, de bewonersorganisatie en de migrantenverenigingen. Recreatie Rotterdam diende hier randvoorwaarden voor te scheppen door middel van een projectmedewerker en grondige onderhouds- c.q. opknappbeurt. Het veld werd al redelijk goed benut in de perioden april-juni en augustus-oktober, maar hierbij traden wel eens conflicten op tussen verschillende gebruikersgroepen. Bovendien was er overlast door de aanwezigheid van zwervers en junks, en was er sprake van vervuiling door het achterlaten van rotzooi. Het was dus tevens de bedoeling dat de sporters meer verantwoordelijkheid aan de dag zouden leggen voor het beheer.

Het Schuttersveld, eveneens een openbare sportvoorziening, had bij aanvang van het experiment een minder gunstige uitgangspositie. De inrichting van het gebied was onoverzichtelijk, de toplaag minder goed geschikt voor recreatiesport en het toenmalige gebruik was beperkt. Bovendien waren er weinig instellingen in de wijk die het particulier sportinitiatief wilden stimuleren. De hoop was daarom vooral gericht op ondersteunende werkzaamheden van de projectmedewerker en het naastgelegen overdekte sportcentrum. Bovendien zouden de sportverenigingen die in deze deelgemeente

gevestigd zijn, het Schuttersveld kunnen gebruiken als uitwijkvoorziening of kweekvijver van verenigingssporters.

1.2 Opzet van het evaluatieonderzoek

Het evaluatieonderzoek van DSP dat ten grondslag ligt aan dit rapport heeft drie invalshoeken:

- het inventariseren van de voortgang van beide experimenten in de afgelopen twee jaar (na de hier aangehaalde tussenevaluatie);
- het vaststellen van de mate waarin Sportieve vernieuwing is overgenomen door andere Rotterdamse deelgemeenten en gemeenten buiten Rotterdam;
- het toetsen van Sportieve vernieuwing aan de actualiteit.

Om het proces en de resultaten van de beide experimenten te bepalen, zijn interviews gehouden met de projectcoördinator, de projectmedewerkers, de toezichthouders, de beleidsmedewerkers en staffunctionarissen van Recreatie Rotterdam, de betrokken ambtenaren van beide deelgemeenten en medewerkers van verschillende instanties in de buurten. Een lijst van geïnterviewde personen is terug te vinden in de bijlage.

Telefonische interviews met alle beleidsmedewerkers van de deelgemeenten leveren een beeld op van de mate waarin zij Sportieve vernieuwing een plaats geven binnen het deelgemeentelijk beleid. Daarnaast is een bescheiden poging gedaan om gemeenten en sportorganisaties te traceren die het Sportieve vernieuwingsidee van Rotterdam hebben overgenomen. Bovendien zijn rapporten en notities over Sportieve vernieuwing bestudeerd. Een analyse van deze onderzoeksresultaten tegen de achtergrond van actuele ontwikkelingen in de sport en in de maatschappij zegt tot slot iets over de relevantie van Sportieve vernieuwing.

1.3 Verdere inhoud van het rapport

In het volgende hoofdstuk staan de ontwikkelingen beschreven die zich voordeden in de periode 1993-1996. Dat is de periode die volgde op het vaststellen van beide projectplannen voor de Sportieve vernieuwingslocaties. Hieronder vallen ook de eerste twee projectjaren (april 1994 - april 1996) waarover een evaluatierapport is verschenen. Om die reden concentreert het evaluatieonderzoek van DSP zich op de twee laatste projectjaren en de invloed van Sportieve vernieuwing op het gemeentelijke beleid. In de hoofdstukken 3 en 4 volgen de resultaten en het verloop van Sportieve vernieuwing voor achtereenvolgens het Henegouwerplein en het Schuttersveld. Hoofdstuk 5 is een beleidsanalyse van Sportieve vernieuwing. Conclusies en aanbevelingen staan in hoofdstuk 6, het laatste hoofdstuk.

2 Tussentijdse ontwikkelingen (1993-1996)

2.1 Vertraging

De twee experimenten zouden volgens de oorspronkelijke planning in het voorjaar van 1993 van start moeten gaan. Om verschillende redenen is dat ruim een jaar later pas gebeurd. De belangrijkste zijn:

- door personele wisselingen werd het een lastige en langdurige zaak om een goed team van medewerkers Sportieve vernieuwing samen te stellen (een projectcoördinator en twee projectmedewerkers);
- er kwam pas laat intensief en gericht overleg op gang met de twee betrokken deelgemeenten, zodat ondersteuning van die kant ook in een later stadium werd gerealiseerd;
- uit overleg met de instellingen in beide buurten kwam naar voren dat er eerst 'iets op de accommodaties moest gebeuren', voordat men bereid was de nek uit te steken;

Uit het haalbaarheidsonderzoek kwam naar voren dat het formeren van een ondersteuningsgroep en een initiatiefgroep voor beide locaties gewenst was. Tijdens de voorbereidende fase is daar echter maar zeer tijdelijk sprake van geweest. Er was gedurende die fase overleg tussen Recreatie Rotterdam, de deelgemeenten en enkele betrokken instellingen. Dit was in feite een gebundelde ondersteuningsgroep, die ophield te bestaan toen de experimenten daadwerkelijk gingen lopen. De pogingen om initiatiefgroepen bijeen te krijgen liepen al snel op niets uit, wat achteraf gezien misschien ook wel terecht was. In deze achter een bureau bedachte constructie zouden contactpersonen namens de sportgroepen moeten zitten. Die bleken daar het nut - in ieder geval in dat stadium - niet van in te zien: 'eerst wat zien, dan pas geloven', zou je hun houding kunnen karakteriseren. Vier, vijf jaar later daar tegenaan kijkend mag je concluderen dat die houding (niet vergaderen, maar aan de slag gaan) goed aansluit op de Sportieve vernieuwingsgedachte.

2.2 Beleidsmatige ontwikkelingen

Inmiddels kreeg Sportieve vernieuwing beleidsmatig de wind mee, terwijl de experimenten slechts schoorvoetend op gang kwamen. Het sportstimuleringsbeleid van Recreatie Rotterdam kwam in september 1994 ook formeel gezien in het teken te staan van Sportieve vernieuwing. Toen verscheen namelijk de gemeentelijke nota *'Een onsje sport... mag 't iets meer zijn? Een aanzet tot sportstimulering op maat'* van Recreatie Rotterdam. De experimenten liepen op dat moment enkele maanden. Aan de vier genoemde sporen werd een vijfde toegevoegd: Sportieve recreatie. Dit spoor is geënt op het van gemeentewege aanbieden van sportactiviteiten. Het zou ingezet kunnen worden wanneer initiatief van wijkinstellingen, sportverenigingen en bewoners niet toereikend is voor een goed aanbod. Enige terughoudendheid is hierbij dus gewenst.

De projectleiders Sportstimulering van Recreatie Rotterdam kregen een (om)scholingscursus waarin zij leerden te werken volgens Sportieve vernieuwing, dat wil zeggen als een soort intermediair of makelaar tussen de (potentiële) sporters en bewoners enerzijds en de wijkinstellingen en sportaanbieders anderzijds.

Andere beleidsmatige ontwikkelingen betekenden eveneens al vroegtijdig een steun in de rug van Sportieve vernieuwing. De belangrijkste zijn:

- de toegenomen aandacht voor wijkbeheer;
- het belang van bewonersparticipatie;
- de decentralisatie van onderwijsbeleid;
- politieke erkenning van de maatschappelijke betekenis van sport;
- een herontdekking van preventief jeugdbeleid.

De gemeente Rotterdam is bij uitstek een gemeente die het beheer van de openbare ruimte vanaf het begin van de jaren negentig weer hernieuwde aandacht gaf. Het opzoomeridee was een schot in de roos; het gaf aan dat bewoners zelf ook een belangrijke rol vervullen bij onderhoud en beheer van straten en pleinen. Sociale vernieuwing had duidelijk haar sporen achtergelaten: de wijken moesten weer leefbare wijken worden en de bewoners dienden daarvoor ook zelf verantwoordelijkheid te dragen. Wijkinstellingen, zoals opbouwwerk, bewonersorganisaties en het sociaal-cultureel werk moesten daarop inspelen, terwijl gemeentelijke diensten hun taken uiteraard op adequate wijze moesten uitvoeren.

Na jarenlange bezuinigingen op het jongerenwerk en de jeugdhulpverlening was duidelijk geworden dat de jeugd in de wijken te weinig aandacht kreeg. Bovendien was bekend dat met name laaggeschoolde jongeren eerder in de problemen kwamen. Op de arbeidsmarkt hadden zij weinig kansen, terwijl zij in de wijken regelmatig voor overlast zorgden. Vaak begonnen de moeilijkheden al op de scholen, waar spijbelen en vroegtijdige uitval signalen waren van sociale problemen thuis. Vooral in de oude stadswijken bleken de jongeren onvoldoende bereikt te worden door de (weinig) voorzieningen die er waren. Een samenhangend en preventief jeugdbeleid zou zich moeten richten op het meer betrekken van jongeren bij hun dagelijkse leefomgeving, op het doorlopen van een schooltraject en op een zinvolle vrije tijdsbesteding. Sport kan voor dat laatste een goede invulling zijn.

Inmiddels hadden diverse landelijke sportorganisaties met succes sport hoger op de politieke agenda geplaatst. Sport was zelfs terug te vinden in de naam van het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Een belangrijke impuls daarvoor was het inzicht in de maatschappelijke betekenis van sport voor andere beleidsterreinen, zoals voor gezondheid, werkgelegenheid, economie, sociale integratie en leefbaarheid. Sport als doel op zich raakte wat meer op de achtergrond, omdat bestuurders vooral gevoelig bleken voor het idee dat sport een middel kan zijn om maatschappelijke problemen aan te pakken.

Een verbinding met het aangehaalde thema 'jeugdparticipatie' en decentralisatie van onderwijstaken naar gemeenten en scholen ligt hier voor de hand. Sinds enkele jaren wordt er dan ook meer gedaan aan samenwerking tussen sport- en onderwijsorganisaties. De toegenomen zelfstandigheid van scholen biedt daar kansen voor. Er zijn niet alleen meer mogelijkheden voor scholen om het bewegingsonderwijs uit te breiden, maar ook om sport in te zetten in het kader van de verlengde schooldag of buitenschoolse opvang. Meer en meer zal er worden samengewerkt tussen scholen, welzijninstellingen en jeugd- en jongerenorganisaties.

2.3 Tussenevaluatie

In april 1996 verscheen een tussentijds evaluatierapport over twee jaar Sportieve vernieuwing op het Henegouwerplein en Schuttersveld.⁴ De ontwikkelingen die in het rapport worden gesignaleerd zijn over het algemeen positief. Sportieve vernieuwing komt het beste tot uiting op het Henegouwerplein, maar dat is op zichzelf niet verrassend. De uitgangssituatie op het Schuttersveld was immers minder gunstig, zoals eerder was geconstateerd in het haalbaarheidsonderzoek.

De belangrijkste conclusies per beleidspoor in de tussenevaluatie zijn:

Sportieve stadsontwikkeling

- het verbeteren van de fysieke conditie van zowel de velden als de opstallen dragen bij aan een betere uitstraling en gebruik van de accommodaties;
- een sport- en speluitleen en een kantoor zorgen voor een betere service, zowel op het Henegouwerplein als op het Schuttersveld;
- de medewerkers van Sportieve vernieuwing (de projectmedewerkers en de banenpoolers) dragen bij aan een gestructureerd gebruik, goed onderhoud en beheer, toezicht en controle, herkenbaarheid en vertrouwen, en service;
- door het aanleggen van een nieuwe basketbaltoelaag op het Henegouwerplein volgens het Niké-PLAY-program, is de bekendheid van de accommodatie sterk toegenomen.

Sportieve buurtontwikkeling

- sportinitiatieven van bewoners uit de buurten komen langzaam op gang. Voor het nemen van eigen initiatieven door bewoners is een bewustwordingsproces nodig. Vrijwilligers vasthouden blijkt een lastige opgave te zijn;
- om netwerken in de buurten op te bouwen moeten de projectmedewerkers actief contacten leggen met de volgende instellingen: sociaal-cultureel werk, opbouwwerk, migrantenorganisaties, sportverenigingen en -groepen en scholen. Ook dit vergt tijd;
- in eerste instantie moeten de projectmedewerkers zich bewijzen, bijvoorbeeld door zelf het voortouw te nemen bij het organiseren van toernooien en andere publiekstrekkingen.

Sportieve educatie

- via een schoolsportmedewerker van de deelgemeente Delfshaven is contact gelegd met basisscholen en scholen voor het voortgezet onderwijs in de deelgemeente. Door middel van kennismakingscursussen doen kinderen en jongeren op het Henegouwerplein ervaring op met verschillende takken van sport;
- structurele contacten en uitwisselingsprogramma's tussen scholen en sportverenigingen zijn er nog niet;
- op het Schuttersveld is het spoor Sportieve educatie niet tot ontwikkeling gebracht.

Sportieve ondersteuning

- in de omgeving van beide experimentlocaties zijn nauwelijks sportverenigingen gevestigd, zodat dit spoor weinig mogelijkheden tot ondersteuning kan bieden;
- kinderen en jongeren die interesse tonen voor aansluiting bij een sportclub worden doorverwezen.

Noot 4 DRR, *Sportieve Vernieuwing. Tussentijdse evaluatie van het Project Sportieve Vernieuwing in Rotterdam met de twee deelprojecten Henegouwerplein en Schuttersveld*. Rotterdam: april 1996.

Meer algemeen wordt geconcludeerd dat de beide experimenten een meerwaarde genereren voor de Rotterdamse samenleving. Vandalisme, vervuiling, overlast en onveiligheid op en rond de accommodaties zijn afgenomen. De accommodaties vervullen een belangrijke rol voor de omliggende buurten, als sportplek en ontmoetingsplek. Het zijn niet steeds, zoals dat het geval was, dezelfde groepen 'grote jongens' die gebruik maken van de terreinen. Iedereen heeft recht op een plek op één van de velden. Mede daardoor is nieuwe groepsvorming tot stand gekomen op beide pleinen. Het Schuttersveld is wat minder populair dan het Henegouwerplein. Dit houdt verband met de koolas-ondergrond van het veld. Na aanleg van een multifunctioneel veld ernaast is de toestroom van sporters toegenomen. Voorlichting voor beide experimenten heeft op bescheiden schaal plaatsgevonden. Desondanks is de bekendheid van beide locaties in de eerste twee jaar gegroeid. Dit is grotendeels toe te schrijven aan mond-tot-mondreclame van gebruikers en buurtbewoners. De wijze van gebruik en optimalisering van de pleinen strekt ook tot voorbeeld voor andere pleinen in de deelgemeenten en daarbuiten. Het concept lijkt te werken.

Punten van aanbeveling zijn:

- het meer en beter betrekken van scholen bij de pleinen;
- het leggen van contacten met meisjes om van de faciliteiten gebruik te maken;
- het betrekken van volwassenen en ouderen bij de openbare voorzieningen;
- het op een andere wijze ondersteunen van sportverenigingen.

3 Het project Henegouwerplein

3.1 Uitgangssituatie

Het Henegouwerplein ligt midden in het centrum van Rotterdam, op zo'n 300 meter afstand van het Centraal Station. Het is nagenoeg de enige groenvoorziening in de dicht bebouwde omgeving van de deelgemeente Delfshaven; het plein wordt omgeven door woningen en torenflats. In de wijk Middelland is 70% van de buurtbewoners allochtoon, dat wil zeggen behorend tot één van de veertig hier gevestigde nationaliteiten. De werkloosheid bedraagt 33%.

Bij de start van het experiment maakte de accommodatie een wat sombere indruk: een door een ijzeren hek omgeven grasveld, met daarnaast een betonnen basketbalveld, een vervallen gebouw met 4 kleedkamers en een verlaten speeltuintje.

Het veld werd gebruikt als schoolsportveld door de nabijgelegen school. Begin jaren negentig was deze openbare voorziening de ideale verblijfplaats voor zwervers, dealers en junks. De kleedkamers waren met graffiti beklad, de omheining was stuk, er was weinig toezicht, het was er donker, stil en onoverzichtelijk door de bosjes. Het hele plein daalde mee in een neerwaartse spiraal: het grasveld werd gebruikt als autocrossveld en van het basketbalveld werden de borden vaak vernield. Het achterstallig onderhoud werd niet eens meer berekend. De velden werden verder alleen gebruikt door de sterkste jongens uit de buurt. Anderen werden niet getolereerd en dus van het veld afgepest.

3.2 Projectopzet

Het project op het Henegouwerplein is opgezet rond een projectmedewerker, twee assistent beheerders, een werkplek op locatie en natuurlijk het sportterrein zelf.

De *projectmedewerker* is aangesteld om de buurtbewoners alsmede buurtinstellingen te interesseren voor het project en het gebruik van het veld te vergroten.

Naast de projectmedewerker opereren twee *assistent-beheerders*, die ondersteuning bieden bij het opknappen en schoonhouden van het veld, de sport- en speluitleen verzorgen en een begeleidende rol hebben bij de sport- en spelactiviteiten. Zij hebben een aanstelling in het kader van de banenpoolregeling.

De projectmedewerker en de assistent-beheerders hebben, na een tijdelijk onderdak in een porto-cabin⁵, hun *werkplek* in het bestaand kleedkamergebouw op het veld. Daarvoor is het gebouw (in zijn geheel) opgeknapt en voorzien van verwarming.

Het *sportterrein* bestaat uit een grasveld van 60 bij 100 meter, een tijdens het project door Nike vernieuwd basketbalveld (met een revolutionaire ondergrond van vermalen oude sportschoenen) en een speelplaats met enkele (nieuwe) speeltoestellen c.q. klimrekken voor de jongste kinderen.

Tenslotte was in de projectopzet nog voorzien in twee overleggroepen, te weten een ondersteuningsgroep met wijkgebonden instellingen en een initiatiefgroep van gebruikers van het veld. Beide overleggroepen zijn echter

Noot 5 De porto-cabin had voor de gebruikers van het sportterrein een te hoge drempel. Met het verbouwen van een kleedkamer tot werkplek is de situatie laagdrempeliger geworden.

nooit van de grond gekomen. De instellingen hadden geen tijd of zagen op dat moment het nut er niet van in en de gebruikers hadden geen behoefte aan een formeel overlegplatform.

3.3 Verloop

Het project is, hoewel later dan gepland, in de eerste twee jaar goed van de grond gekomen, zo blijkt uit de tussenevaluatie. Zo is er snel een goede werkplek gekomen, een prachtig basketbalveld aangelegd, een toename van het gebruik van het veld te constateren en zijn vernielingen en vervuiling merkbaar afgenomen.

Bovenal zijn bewonersinitiatieven ontstaan evenals zelforganisatie en groepsvorming.

In de twee daaropvolgende jaren is het veldgebruik geconsolideerd. Het succes was er immers al en moest derhalve gecontinueerd worden. In dat licht zijn de volgende ontwikkelingen het vermelden waard.

- Door de toenemende vraag naar sport- en spelmaterialen is nieuw spel-materiaal aangeschaft, zoals catch ball, moonhoppers, rackets en diabolos. De voetbal en basketbal blijven echter verreweg het meest gevraagde sportattribuut.
- Voor de uitleen van het sport- en spelmateriaal is een pasjessysteem ingevoerd. Sindsdien is er nauwelijks meer materiaal verdwenen of kwijtgeraakt. Momenteel hebben ruim 700 gebruikers een sportpas, die overigens ook gebruikt kan worden om op de zogenaamde TOS-pleinen (= thuis op straat) sport en spelmaterialen te lenen.
- Bijna maandelijks worden er verschillende sporttoernooien georganiseerd, waarvan de meeste door de deelnemers zelf. Verder verzorgt jongerenorganisatie CABO drie dagen in de week voetbaltrainingen voor de jeugd van Middelland. Gemiddeld doen daar zo'n 80 jongeren in de leeftijd van 9 tot 14 jaar aan mee. Ook worden voor en door zelforganisaties complete sportdagen georganiseerd, waarbij toeschouwen minstens zo belangrijk is als deelnemen.
- De sport- en speluitleen op het Henegouwerplein is nu ook in de weekenden open. Vanaf begin 1997 geldt dat voor de zaterdag en vanaf begin 1998 ook voor de zondag. Hiermee is er in het weekend dus tevens toezicht en begeleiding gekomen.
- De bespeling van het grasveld is ver overschreden. Er is geen ruimte meer voor groepen met een wens tot vaste trainingen in de week. In totaal maken thans circa 15 groepen, voortkomend uit vooral migranten zelforganisaties, op vaste tijden gebruik van het veld.
- De projectmedewerker heeft een bezoekersregistratie opgezet die door de assistent beheerders wordt bijhouden. In het jaar 1997 is het Henegouwerplein bijna 72.000 keer bezocht door gebruikers van het plein (zie tabel 1)⁶. Het aantal bezoekers is overigens wel scheef verdeeld. De helft van de bezoekers is genoteerd in het tweede kwartaal en een kwart in het derde kwartaal van het jaar. In het eerste kwartaal maakten de minste buurtbewoners de gang naar het Henegouwerplein. Dit is te wijten aan de invloed van het weer en de school, die in de wintermaanden geen gebruik maakt van het veld. Overigens bestaat ongeveer de helft van alle bezoekers uit scholieren, die onder schooltijd gebruik maken van het veld. Het veld is dan ook op schooldagen tot ongeveer drie uur gereserveerd voor schoolsport.

Noot 6 In deze registratievorm zijn steeds alle deelnemers verwerkt. Als iemand tien keer per jaar meedoet, dan telt hij dus voor tien.

Tabel 1 Aantal bezoeken in 1997

Soort bezoekers	aantal bezoeken
School	33.402
Voetballers	16.210
Basketballers	6.767
Tafeltennissers	2.239
Hardlopers	1.683
Zelforganisaties zoals Cabo, Radio Milan, Dosreis, Avelino, Zairese en Eritrea (voornamelijk voetbal)	5.873
Diverse sport	3.129
Amigos da Lagoa feest	2.500
Totaal	71.803

3.4 Opbrengsten

Wat sportieve vernieuwing de afgelopen vier jaar heeft opgebracht, staat hierna voor de vier sporen van Sportieve vernieuwing weergegeven.

Sportieve stadsontwikkeling

Dit spoor is gericht op de voorzieningen en kan beschouwd worden als een absolute voorwaarde om het Sportieve vernieuwingsbeleid in praktijk te brengen. Een eerste pluspunt ligt zo voor de hand dat je er haast overheen zou kijken: het veld ligt er nog steeds, er staan geen kantoren of urban villa's op, dus winst voor de sport.

Verder zijn er drie zaken van groot belang geweest. Die hebben betrekking op:

- de herkenbaarheid en uitstraling
- de serviceverlening
- de kwaliteit van voorzieningen.

Er is een werkplek gerealiseerd voor de medewerker en banenpoolers die het beheer regelen. Daardoor heeft het plein een gezicht gekregen. De accommodatie is altijd open en iedereen kan er terecht. De beheerders hebben de supervisie over een sport- en speluitleen die intensief wordt gebruikt. Door formeel toezicht en onderlinge sociale controle zijn de vervuiling en het vandalisme teruggelopen. De medewerkers regelen indien nodig de bespeling van de velden en wel zodanig dat iedereen altijd een plek krijgt toegewezen. Vooral de beheerders hebben een goede band met de sportende jongeren opgebouwd, waardoor het wederzijds vertrouwen is gegroeid. De beheerders kennen iedereen, en iedereen uit de buurt kent de beheerders. Dat voorkomt een hoop narigheid.

Al het achterstallig onderhoud, zowel van de velden, paden, hekwerk en het gebouw is ingelopen. De opgeknapte kleedkamers worden nu ook blijvend onderhouden. De speeltuin is helemaal vernieuwd. Het bekende sportmerk Nike heeft er samen met Recreatie Rotterdam bovendien voor gezorgd dat het plein grote bekendheid kreeg door het aanleggen van een nieuw basketbalveld, volgens het Nike PLAY-program. Dit houdt in dat voor kansarme jongeren sportplekken worden gecreëerd. Via een publiciteitsoffensief zijn oude sportschoenen ingezameld, die later tot tegels zijn vermalen die voor sportbeoefening geschikt zijn. Omdat de doelstellingen overeenkomen met die van Sportieve vernieuwing, is gekozen voor het Henegouwerplein. Door zowel bij de inzameling als bij de opening van het nieuwe veld bekende topsporters in te schakelen, is het plein overal in Rotterdam en zelfs daarbuiten, bekend. Op de kleedkamers is op voorstel van bewoners/gebruikers

een graffiti-ontwerp aangebracht dat gekozen is uit vele ontwerpen die buurtbewoners hebben gemaakt. De gebruikers van het plein zijn ingenomen met het resultaat en graffiti-sputters laten het plein nu verder met rust.

De wijkbewoners zijn weer trots op hun plein. Ze durven er weer te komen, het is een soort ontmoetingsplaats geworden, en de sportievelingen maken er graag gebruik van. Men komt nu zelf in actie als er iets mis dreigt te gaan of wanneer er iets vernield wordt.

Sportieve buurtontwikkeling

Dit spoor is minder goed beïnvloedbaar door de overheid. Hier gaat het erom bewoners en instellingen enthousiast te maken om sportactiviteiten te organiseren. Achteraf kan geconstateerd worden dat er een tegenvaller en meevaller was. De tegenvaller was dat de instellingen in de wijk het soms in het geheel, soms na verloop van tijd lieten afweten. Gebleken is dat het sociaal-cultureel werk en bewonersorganisaties in eerste instantie het experiment toejuichen, maar zelf weinig bereidheid toonden hun achterban te mobiliseren. De meevaller was dat de sportgroepen als het ware vanzelf door mond-tot-mond-reclame naar het veld toe werden gezogen. Dit ging overigens wel gepaard met stimuleringsacties op afstand van de medewerker en beheerders, bijvoorbeeld door het organiseren van toernooitjes en sportdagen. De bekendheid en populariteit van het plein groeide langzamerhand zodanig dat verdere promotie niet meer nodig was. Een nog intensievere bespeling was onderhoudstechnisch gezien ook niet wenselijk.

Als we kijken naar de gebruikersgroepen, dan valt op dat het voornamelijk gaat om jongeren tussen de 10 en 25 jaar die er komen om te voetballen of basketballen. Gezien de buurtsamenstelling is het niet verwonderlijk dat het vooral allochtone jongeren zijn die er sporten. Het broedplaatsenidee van Sportieve vernieuwing blijkt geen luchtfietserij: er zijn talloze informele, zeg maar los/vaste sportgroepjes actief op de velden. Door betrokkenen werden ze huiskamerclubs genoemd. Meestal spreekt men bij iemand thuis af. Daar wordt dan wat gepraat, gedronken en video gekeken. Daarvoor of daarna wordt gesport. De clubjes hebben één dominante etnische achtergrond: bijvoorbeeld Marokkaans of Kaapverdiaans. Op het sportveld ontmoeten ze elkaar en komen tegen elkaar uit. Soms organiseren zij een onderling toernooi. Het is wat je zou kunnen noemen 'losjes' georganiseerde sport, er is geen scheidsrechter, maar er zijn wel eigen spelregels. Af en toe valt er een team af, maar er komen evengoed nieuwe groepen bij.

Sportieve educatie

Het nabij gelegen Henegouwercollege maakt intensief gebruik van het veld op doordeweekse dagen tot een uur of half vier. Andere scholen worden daarin belemmerd door de drukke verkeersstraten in de wijk. Daardoor wordt de samenwerking met die scholen ook gehinderd. Gezien het drukke gebruik van de accommodatie is dat eigenlijk maar goed ook. Langs andere wegen komt dit spoor toch langzamerhand tot ontwikkeling: zo is er bijvoorbeeld een schoolsportproject opgezet door Recreatie Rotterdam in samenwerking met de deelgemeente en de scholen.

Sportieve ondersteuning.

In het experiment Henegouwerplein kreeg dit spoor noodgedwongen het minste aandacht om de eenvoudige reden dat hier geen sportverenigingen zijn gevestigd. De ondersteuning was dan ook meer gericht op bestaande sportgroepen, migrantenverenigingen en op vrijwilligers en door hun georganiseerde activiteiten. Wel zijn er sporters doorverwezen naar sportverenigingen in de verdere omgeving. Verenigingen helpen opzetten op het terrein is gezien de afmetingen van het veld niet mogelijk, maar is eigenlijk ook niet zinvol.

3.5 Conclusies

Het project Henegouwerplein kan met recht worden gezien als een voorbeeldproject. Het project is zelfs zo succesvol dat opgepast moet worden dat het niet aan haar eigen succes te onder gaat. Zo moet bijvoorbeeld al vaak nee verkocht worden aan groepen jongeren die graag op een vaste tijd willen sporten. Aanpassing van het plein zal uitkomst moeten bieden. Momenteel is reeds geld gereserveerd voor verlichting van het basketbalveld en vervanging van de grasmat door WeTra. Hierdoor neemt de bespelingsgraad van het terrein flink toe. Ook komt er een betere binnensportaccommodatie (onder andere met tafeltennistafels), zodat op regenachtige dagen naar binnen kan worden uitgeweken.

Daarnaast bieden natuurlijk ook de andere pleinen in Middelland uitkomst, zoals bijvoorbeeld bij het Heemraadsplein al het geval is. Het is tijd dat Sportieve vernieuwing zich steeds verder gaat uitzaaien.

De deelgemeente heeft aangegeven dat het project moet worden ondergebracht in regulier beleid. Hiervoor is het vrijmaken van een structureel budget Sportieve vernieuwing door de deelgemeente een noodzakelijke stap. Zonder financiële ondersteuning komt een adequate voortzetting van Sportieve vernieuwing in het gedrang. Dit zou zeker negatieve gevolgen hebben voor de leefbaarheid in en rondom het plein.

Het is evenwel het voornemen van de deelgemeente en Recreatie Rotterdam dat de activiteiten van het project zullen worden opgenomen in het buurtsportprogramma. De functie projectmedewerker Sportieve vernieuwing zal worden verbreed naar sportbuurtwerker voor de wijk Middelland.

Overigens zijn er binnen de gemeente ideeën om de huidige deelgemeentelijke sportorganisatie (school-, buurt- en verenigingssport) op te laten gaan in een soort buurtsportcomité. Ook Sportieve vernieuwing zou daarin een plaats kunnen verwerven.

Nu schoolsport weer volop in de belangstelling staat, zal het Henegouwerplein de mogelijkheden voor schoolsportprojecten als de verlengde schooldag en Brede school verder moeten gaan benutten. Overigens geldt dit ook voor de sportverenigingen.

Meer algemene conclusies en aanbevelingen staan vermeld in hoofdstuk 5.

4 Het project Schuttersveld

4.1 Uitgangssituatie

Het Schuttersveld ligt in de deelgemeente Crooswijk en grenst aan een brede wandelpromenade die uitzicht biedt op het exercitieveld, een nieuwbouwcomplex woningen en een project ouderenhuisvesting aan de overzijde van de Crooswijksestraat. Tevens was het Jongerencentrum 'De Fiets' aan het Schuttersveld gelegen, maar die is inmiddels verdwenen.

Al vanaf de jaren zeventig wordt in overleggroepen, dikwijls met bewoners, gediscussieerd over herinrichting van het koolasveld. De planvorming strandde echter keer op keer, meestal door te hoge kosten. Hierdoor ging het project van start op een locatie, die onoverzichtelijk was en een waarvan de toplaag van het sportveld, koolas oftewel een soort gravel, nauwelijks geschikt was voor recreatiesport. Dit had tot gevolg dat het gebruik van het plein mager was.

Het haalbaarheidsonderzoek maakte duidelijk dat het project Sportieve vernieuwing op en rond het Schuttersveld weliswaar breed wordt gedragen bij (deel)gemeentelijke instellingen, maar dat de haalbaarheid door instellingen uit de buurt en wijk in twijfel wordt getrokken. Verder blijken de bewoners moe van het stadsvernieuwingsbeleid van de gemeente en van de mislukkingen van eerdere verbeteringsvoorstellen van het Schuttersveld.

Om het project kans van slagen te geven, is het van essentieel belang om buurt- en wijkbewoners enthousiast te krijgen voor het project, zo was de conclusie uit het haalbaarheidsonderzoek. Een actieve werving van vrijwilligers is dan de eerste, noodzakelijke stap.

4.2 Projectopzet

Voor het project Schuttersveld is een *projectmedewerker* vanuit Recreatie Rotterdam aangesteld, die als trekker van het project zorg draagt voor afstemming van plannen, publiciteit en vooral het betrekken van bewoners, buurtinstellingen en sportverenigingen bij het project⁷. De projectmedewerker krijgt de beschikking over een werkplek, officieel *Steunpunt Sport* genaamd, tegenover het Schuttersveld. Het pand fungeert (incidenteel) als vergaderruimte voor bewonersorganisaties en welzijnsinstellingen. Hierdoor is de entree laagdrempelig. In het kantoor is ook de sport- en speluitleen opgenomen.

De sport- en speluitleen en het 'beheer' en toezicht van het Schuttersveld geschiedt door een *assistent beheerder* (banenpooler).

Bij aanvang van het project zijn conform het gedachte-goed van Sportieve vernieuwing destijds een *ondersteuningsgroep* en een *initiatiefgroep* in het leven geroepen. Beide overlegvormen zijn echter binnen het eerste half jaar reeds opgeheven vanwege geringe animo voor deelname⁸.

Tenslotte is er het complex *Schuttersveld* zelf. Het complex bestaat uit een recreatiecentrum Schuttersveld (indooraccommodatie met zwembad, sporthal, sportzaal en krachtsportruimte), een buitenruimte op en rond het half

Noot 7 De deelgemeente Kralingen-Crooswijk draagt voor f 15.000,- per jaar bij aan het project.

Noot 8 De ondersteuningsgroep, met vertegenwoordigers van wijkinstellingen, moest een projectplan voor het Schuttersveld e.o. ontwikkelen, terwijl de initiatiefgroep, met huidige en toekomstige gebruikers van het veld, verantwoordelijk werd geacht voor het veldgebruik.

verharde sportveld (het zogenaamde koolasveld) en het naderhand aangelegde verharde multifunctionele veld, speeltuinvereniging Crooswijk en een parkachtige rust- en wandelruimte. Het project richt zich met name op beide velden in de buitenruimte.

4.3 Verloop

Het project Schuttersveld is traag uit de startblokken gekomen, zo blijkt uit de tussenevaluatie, maar inmiddels zit de vaart er goed in. Hoe het project zich heeft ontwikkeld, staat hieronder voor een aantal belangrijke aspecten weergegeven.

Een meer toegankelijk Steunpunt Sport

Bij de start van het project is een onderkomen voor de projectmedewerker in het naastgelegen recreatiecentrum gecreëerd. Dit bleek echter al snel geen geschikte locatie omdat het onderkomen niet echt toegankelijk was voor jongeren. Nadat een woning tegenover het Schuttersveld is omgebouwd tot kantoor, neemt de drempelvrees onder jongeren af. Aanvankelijk is het daarin ondergebrachte Steunpunt Sport slechts geopend tijdens kantooruren, en dan alleen nog op de momenten dat de projectmedewerker geen afspraken buitenshuis heeft. Met de komst van de assistent-beheerder is het steunpunt echter ook in de avonden en zaterdag geopend. Door deze verruimde openstelling weten steeds meer jongeren (en ook ouderen) de weg naar het steunpunt te vinden.

Betere sport-en spel­faciliteiten

Met het gereedkomen van het verharde, multifunctionele veld zijn de spelen en sportmogelijkheden op het Schuttersveld flink toegenomen. Ook de verlichting van het veld tot 22.00 uur heeft daaraan bijgedragen. Samen met de uitleen van sport- en spelmateriaal bij het steunpunt heeft dit geleid tot een toenemend aantal jongeren dat van de faciliteiten gebruik maakt. Het gebruik in de avonden is met zo'n 40 tot 60 sportende jongeren zelfs meer dan verdubbeld.

Aan het koolasveld zijn in de afgelopen jaren wel verbeteringen aangebracht, maar die hebben nauwelijks geleid tot een hogere bespelingsgraad. Zo is het veld bijvoorbeeld fors aangestampt en omgeven door een nieuw hek en wordt het beter schoon- en bijgehouden door de banenpooler. Vervanging van de koolaslaag door bijvoorbeeld een WeTra-toplaag (geschikt voor wedstrijd-training) lijkt de oplossing, maar dit stuit vooralsnog op financiële problemen; het afgraven en verwerken van het koolas is erg duur.

Gebruik Schuttersveld neemt toe....

Door de komst van de assistent beheerder en het verharde, multifunctionele veld vinden er steeds meer sportactiviteiten plaats op en rond het Schuttersveld. Voetbal is het meest in trek, gevolgd door basketbal. Andere takken van sport worden minder beoefend, maar er is sprake van een stijgende lijn. Bij voetbalwedstrijden ligt de opkomst tussen de 25 en 60 deelnemers per keer. Indien er toernooien worden georganiseerd (onder meer door de projectmedewerker) dan doen daar zo'n 90 kinderen aan mee. De leeftijd ligt gemiddeld tussen de 6 en 14/15 jaar, bij toernooien tussen de 12 en 23 jaar. Gedurende de wintermaanden wordt er elke woensdagmiddag in de sporthal van het recreatiecentrum gevoetbald. De assistent beheerder draagt er zorg voor dat iedereen die wil sporten aan bod komt. Daarmee behoort het recht van de sterksten, zoals dat voorheen vaak gold, tot het verleden.

... en vernielingen en vervuiling nemen af!

Het Schuttersveld heeft tot de aanstelling van de assistent beheerder veel te lijden gehad onder vervuiling en vandalisme. Dieptepunt was de vernieling van de dug-outs op het koolasveld en drie van de vier nieuwe baskets op het multifunctionele veld. Nu de assistent beheerder aanwezig is op het Schuttersveld, zijn noemenswaardige vernielingen uitgebleven en blijft het Schuttersveld aardig schoon. Wel moet de strijd worden aangegaan met (sommige) hondenbezitters, die het koolasveld en een jeu de boulesbaan hardnekkig beschouwen als uitlaatplaats.

Aantal actieve bewoners nog beperkt

Het activeren van bewoners heeft veel tijd gekost en de eerste twee jaar relatief weinig opgeleverd. In deze situatie is tot op heden weinig verandering gekomen. Bij de inrichtingsplannen voor het multifunctionele veld bijvoorbeeld zijn ouderen wel betrokken geweest, maar na realisering van hun wensen (een jeu de boulesbaan en tennisbelijning op het multifunctionele veld) zijn ze als gebruiker van de faciliteiten nauwelijks aanwezig.

Momenteel zijn er buiten een echtpaar en hun buurman weinig vrijwilligers te vinden die zich (structureel) inzetten voor de buurtkinderen en hun sport- en spelbeoefening. Hierbij gaat het om zaken als het begeleiden van een groep kinderen op weg naar het Schuttersveld en het fluiten en toezicht houden op wedstrijden. Gelukkig vinden de kinderen steeds beter zelf de weg naar het Schuttersveld en gaan ze ook steeds vaker zelf voetbalwedstrijden organiseren.

Sportieve vernieuwing op alle pleinen

Door de onaantrekkelijke faciliteiten op het Schuttersveld heeft Sportieve vernieuwing zich in de beginjaren min of meer noodgedwongen gericht op de pleinen in de omgeving van het Schuttersveld. Met het aantrekken van de activiteiten op het Schuttersveld blijken de activiteiten op de andere pleinen niet noemenswaardig af te nemen. De kinderen lenen het sport- en spelmateriaal bij het steunpunt en/of bij het echtpaar, die daarvoor hun schuur beschikbaar hebben gesteld, en gaan op een van de pleinen sporten en spelen. Door de sportende en spelende kinderen op pleinen en op straat zijn de sociale contacten in de buurt toegenomen. Ook leren kinderen beter met elkaar om te gaan.

4.4 Opbrengsten

Wat heeft het project Schuttersveld nu per 'sportief vernieuwingsspoor' opgeleverd?

Sportieve stadsontwikkeling

Het sporten op het Schuttersveld is in de beginjaren vanwege het (sportonvriendelijke) gravelveld niet uit de verf gekomen. Hierdoor heeft er uitstraling plaatsgevonden naar andere pleinen in de buurt. Met de komst van het multifunctionele veld en de assistent beheerder is de situatie op het Schuttersveld duidelijk verbeterd. Alleen het koolasveld daarentegen vraagt nog steeds om vervanging.

Het uitstralingseffect naar andere pleinen en de positieve ontwikkeling op het Schuttersveld zelf heeft de deelgemeente duidelijk gemaakt, dat er niet aan dergelijke pleinen getornd mag worden. Het behoud van de pleinen voor de buurt(sport) is dan ook de eerste winst van Sportieve vernieuwing.

Bijkomend effect is verder dat de sport- en spelactiviteiten hebben geleid tot minder vandalisme in de buurt, alhoewel daaraan ook het opzoomen en andere activiteiten als het 'project' Kidsgroepen hebben bijgedragen.

Door de inzet van de assistent beheerder is ook het vandalisme in/om het Schuttersveld afgenomen.

Sportieve buurtontwikkeling

Vooraf was reeds duidelijk dat het enthousiasmeren van bewonersgroepen en instellingen een hele opgave zou worden. Achteraf gezien blijkt dit bewaarheid. Buiten enkele vrijwilligers vanuit buurthuis Vooronder hebben bewonersgroepen en instellingen uit de wijk, ondanks de inzet van de projectmedewerker, zich nauwelijks structureel ingezet voor het project. Ook de betekenis van sportcentrum Schuttersveld is marginaal geweest, terwijl dit centrum nota bene grenst aan de buitenruimte van het Schuttersveld en onderdeel uitmaakt van Recreatie Rotterdam. Hoewel er bij het sportcentrum behoefte was om op de hoogte te zijn van de project-activiteiten op het veld, om daar vervolgens eventueel op in te kunnen spelen, is er van uitwisseling van activiteiten of faciliteiten nauwelijks sprake geweest. Wel heeft het sportcentrum tijdelijk onderdak geboden aan de projectmedewerker, ligt er sport- en spelmateriaal opgeslagen en wordt gedurende de wintermaanden de sporthal (tegen het gangbare tarief) verhuurd aan de voetballende jeugd. Verwonderlijk is deze afhoudende opstelling van het sportcentrum overigens niet. Het sportcentrum heeft namelijk ook een ander belang, namelijk het zo gunstig mogelijk exploiteren van de overdekte sportaccommodatie. Het is uiteindelijk aan de gemeente Rotterdam, in casu Recreatie Rotterdam, om deze belangen beleidsmatig goed tegen elkaar af te wegen en zo nodig keuzes te maken die voor alle betrokkenen acceptabel zijn. Het gaat dan om de afweging Sportieve vernieuwing versus het financieel rendement van het sportcentrum.

Thans is bij de deelgemeente voor een jaar een buurtsportwerker aangesteld. Deze persoon gaat buurthuizen, buurtclubs, en andere buurtinstellingen benaderen om ze actiever te laten worden op het gebied van sport- en spelactiviteiten. Daarbij zal het samenwerkingsverband versterkt worden en zal er gestreefd worden naar een meer planmatige opzet van sport- en spelactiviteiten binnen de hele wijk.

Het gebruik van het Schutterveld neemt sinds de aanleg van het verharde veld toe, zonder dat dit noemenswaardig ten koste gaat van het gebruik van de pleinen rondom het Schuttersveld. Dit betekent dat steeds meer jongeren gebruik maken van de pleinen; de tweede winst van Sportieve vernieuwing!

Een aantal grotere groepen is regelmatig aanwezig op het Schuttersveld, voornamelijk om te voetballen. Het betreft merendeels allochtone groepen, waaronder eentje van zo'n 60 à 70 kinderen. Niet zelden spelen politie en wijkagenten een potje mee of vervullen ze (in burger) een rol in de begeleiding.

Een punt van aandacht is dat allochtonen en autochtonen niet echt integreren. Ze sporten los van elkaar, hoogstens soms tegen elkaar. Moeders van allochtone kinderen komen wel kijken en nemen plaats op de bankjes bij het veld.

Sportieve educatie

Sportieve educatie is binnen het project vooral gekoppeld aan het project de sportieve basisschool. Gedurende de eerste twee jaren zijn er na schooltijd SBS-cursussen gegeven door de projectmedewerker. Hierin zijn kinderen van diverse basisscholen vertrouwd gemaakt met verschillende facetten van sport en is gewezen op het belang ook buiten de officiële cursus om bezig te zijn met sporten, en dan met name op het Schuttersveld.

Het schooltraject wordt momenteel verder uitgebouwd. De sportieve basisschool wordt omgebouwd tot een project schoolsport, met drie maal 3 lessen binnen en 6 lessen buiten schooltijd gekoppeld aan lessen met aan-

dacht voor gezondheid/voeding/bleesurepreventie en dergelijke. Tevens wordt beoogd dat leerlingen elkaar op een andere manier leren kennen en daar een positieve houding tegenover de school aan over houden. Dit schooltraject valt overigens formeel buiten het Sportieve vernieuwingsexperiment.

Sportieve ondersteuning

In de wijk zijn nauwelijks sportverenigingen actief. Sportieve ondersteuning van de verenigingen heeft dan ook nauwelijks plaatsgevonden. Wel zijn enkele verenigingen betrokken geweest bij de SBS-cursussen met het oog op ledenwerving.

4.5 Conclusies

Het project Schuttersveld is veel later op gang gekomen dan het project Henegouwerplein. Dit had voor een belangrijk deel te maken met de sportonvriendelijke faciliteiten op het veld, waardoor sportende en spelende kinderen gingen uitwijken naar andere pleinen en straten. De belangrijkste les uit het project is dan ook dat de ondergrond of toplaag aantrekkelijk genoeg moet zijn om te sporten. Om het gebruik van het Schuttersveld in de komende jaren te laten toenemen is vervanging van het koolasveld, bij voorkeur door WeTra, dan ook het aangewezen middel.

Ook de organisatorische opzet loopt zo'n twee à drie jaar achter bij het Henegouwerplein. Afgezien van de (inzet van de) projectmedewerker is onlangs de assistent beheerder aangesteld en is daarmee pas de uitleen van sport- en spelmateriaal goed op gang gekomen. Met uitzondering van de eerste twee jaar is de deelgemeente nauwelijks betrokken geweest bij het project. Men hoorde dat het project 'liep' of dat de projectmedewerker er hard aan trok en daar bleef het vaak bij. Van activerend beleid is bijna geen sprake geweest. Wellicht dat hierin met de aanstelling van de sportbuurtwerker (van Recreatie Rotterdam) als coördinator van de sport- en spelactiviteiten verandering komt.

Het streven van de deelgemeente is in ieder geval om het project regulier onder te brengen binnen haar beleid. Hiervoor zal het project ondergebracht worden in het buurtsportprogramma en zal de buurtsportwerker de in gang gezette processen continueren. Om voortzetting van Sportieve vernieuwing mogelijk te maken, zal dit gepaard moeten gaan met het vrijmaken van een structureel budget door de deelgemeente.

Verder zal in de toekomst beleidsmatige aandacht besteed moeten worden aan de relatie tussen het sportcentrum Schuttersveld en Sportieve vernieuwing. Gebleken is dat het belang van een zo optimaal mogelijke financiële exploitatie van dit centrum zwaarder heeft gewogen dan samenwerking met Sportieve vernieuwing op het veld ernaast.

Buiten het wekelijkse voetbaluurtje op de woensdagmiddag heeft sporten geen structureel karakter op het Schuttersveld. Voor het gebruik van het veld zou het goed zijn als kinderen (op enkele gezette tijden) weten welke sport kunnen verwachten, bijvoorbeeld woensdagmiddag voetbal, donderdagmiddag tafeltennis, vrijdag basketbal, zaterdag wisselend, etc. Nu is het nog veelal te vrijblijvend, waardoor kinderen vaak niet de moeite nemen om eens te gaan kijken. Hoewel hiermee het principe van zelforganisatie geen recht wordt aangedaan, lijkt enige regelmaat in sportbeoefening vanuit werfingsoogpunt op de korte termijn gewenst.

Nu het project goed begint te lopen, rijst (weer) de vraag of contactpersonen van gebruikersgroepen meer in de organisatie van Sportieve vernieuwing moeten worden betrokken. Aangezien het verleden heeft uitgewezen

dat dergelijke betrokkenheid in de buurt moeilijk te verkrijgen is, lijkt dit geen heilzame weg. Daarbij wijzen de ervaringen van het Henegouwerplein uit dat de organisatie het best 'losjes' kan geschieden, dat wil zeggen informeel en op ad-hoc basis.

Momenteel heeft de jeugd nog te vaak een door de projectmedewerker georganiseerde activiteit nodig om actief te worden. Op de langere termijn zal dit door vrijwilligers of contactpersonen van gebruikersgroepen georganiseerd moeten worden. Maar dit proces van zelforganisatie heeft tijd nodig en kan niet geforceerd, maar wel gestimuleerd worden.

5 Beleidsanalyse

5.1 Bijstelling

Na verloop van tijd is er een vijfde spoor toegevoegd aan het concept van Sportieve vernieuwing; het spoor Sportieve recreatie. In de twee experimenten is daar slechts in bescheiden mate mee gewerkt; het broedplaatsen-idee stond steeds voorop. In andere deelgemeenten (zie 5.3) is de keuze voor een direct (deel)gemeentelijk sportaanbod veel explicieter. Dit brengt als consequentie mee dat initiatieven van bewoners minder op de voorgrond treden, en dat de (deel)gemeente een concurrentiepositie inneemt ten opzichte van sportverenigingen, sportscholen en andere sportaanbieders. Desondanks kan het vijfde spoor van Sportieve vernieuwing een laatste optie zijn om sportieve recreatie naar de wijk te brengen. Toch zou die keuze voor een gemeentelijk aanbod steeds een tijdelijk karakter moeten dragen. Na verloop van tijd kan de activiteit worden overgedragen aan een wijkinstelling.

5.2 Recreatie Rotterdam

Sportieve vernieuwing is een belangrijke impuls geweest waardoor de positie van Recreatie Rotterdam binnen het gemeentelijk apparaat is versterkt. Dit geldt zowel voor de positie van Recreatie Rotterdam op gemeentelijk niveau, als voor haar rol als opdrachtnemer voor deelgemeenten. Hieraan liggen de volgende factoren ten grondslag:

- Sportieve vernieuwing vereist beleidsmatige en uitvoerende ondersteuning van meerdere gemeentelijke diensten (zoals welzijn, sport, onderwijs, ruimtelijke ordening, beheer openbare ruimte, sociale zaken);
- Sportieve vernieuwing is in de loop van de afgelopen jaren als een olie-vlek verspreid over de stad, waardoor deelgemeenten Recreatie Rotterdam benaderen om ondersteuning te vragen voor beleidsmatige en uitvoerende diensten (zie 4.3). Dit hangt ook samen met het schaalniveau van de wijk, waar de beleidslijnen ook daadwerkelijk samenkomen.
- Sportieve vernieuwing biedt een structuur die vrij eenvoudig aan kan sluiten bij andere beleidsontwikkelingen, zoals de Brede School, integraal wijkbeheer, werkgelegenheidsprojecten en jeugdparticipatie.

Bij de start van Sportieve vernieuwing in 1994 liep deze sportbeleidskoers goed in de pas met Stedelijke, Sociale en Bestuurlijke vernieuwing. Na vier jaar heeft Sportieve vernieuwing nog steeds een actuele waarde voor het gemeentelijke beleid. Met het appèl op de aanpak van wijken, betrokkenheid en sociale integratie van burgers en een recreatieve inrichting van schaarse groene gebieden in de verstedelijkte wijken, sluit het nauw aan op de vorig jaar gepresenteerde Koers 2005 van het gemeentebestuur.⁹ Met name het ondersteunen van het particulier initiatief is een weg die Sportieve vernieuwing vanaf het begin al was ingeslagen: enthousiasmeren, motiveren en activeren van bewoners, daar is zowel Sportieve vernieuwing als het gemeentelijk beleid op uit.

Noot 9 Het gemeentebestuur van Rotterdam, *Koers 2005. De Toekomstvisie*. Rotterdam: juni 1997.

De voorwaarden om Sportieve vernieuwing tot een succes te maken zijn aldus terug te vinden op de volgende niveaus:

- een welwillend stadsbestuur en deelgemeentelijk bestuur, die bereid zijn te investeren in sport en sportieve recreatie;
- de bereidheid van beide besturen om openbare, laagdrempelige sportvoorzieningen in de wijken in stand te houden;
- organisaties in de wijken die bewoners benaderen en ondersteunen om zelf initiatieven te nemen voor het gebruik van de faciliteiten;
- een projectorganisatie die zorgt voor coördinatie van gebruik, beheer, toezicht en onderhoud.

Langs deze weg is het mogelijk om zelforganisaties adequaat te ondersteunen. In die zin kan dan ook het beste gesproken worden van 'geholpen zelforganisaties'. De mogelijkheden daarvoor werden bij de experimenten geboden door de projectorganisatie van Sportieve vernieuwing. Die is er echter niet in elke deelgemeente. Een andere mogelijkheid die de laatste tijd veel navolging heeft gevonden is het oprichten van een Servicepunt Sport in verschillende deelgemeenten. Het centrale knooppunt van die servicepunten ligt bij Recreatie Rotterdam. Vanuit deze punten worden bewoners, sportverenigingen en andere instellingen geholpen bij hun vragen en verzoeken op sportief en recreatief gebied.

Een belangrijke opbrengst van Sportieve vernieuwing is het besef bij de gemeente en deelgemeenten om openbare, laagdrempelige sportvoorzieningen in de wijken in stand te houden. Bebouwing hiervan is onomkeerbaar en een daardoor rigoureuze keuze. *Door Sportieve vernieuwing is duidelijk geworden dat de schaarse openbare sportvoorzieningen een belangrijke functie vervullen voor de leefbaarheid in stadswijken.* Dit besef is terug te vinden in de werkwijze die wordt voorgesteld in de nota *'Ruimte voor sportvelden en veldsporten in Rotterdam'*. Waar voorheen de verenigingsaccommodaties alle aandacht kregen binnen het overleg, gaat nu ook aandacht uit naar trapveldjes, schoolsportvelden en andere sportvelden die niet door verenigingen worden gehuurd. Gebleken is dat ook daaraan een manifeste behoefte is.

Recreatie Rotterdam signaleert dat sportverenigingen het de laatste jaren financieel en organisatorisch steeds moeilijker hebben gekregen. Ledenwerving gaat niet meer zo makkelijk als in de jaren zestig en zeventig. Maar dat wil niet zeggen dat daarom alle beleidsmatige inspanningen gericht moeten zijn op het instandhouden van verenigingen die het moeilijk hebben. Buurtbewoners en vooral jongeren hebben blijkens de twee experimenten ook behoefte aan 'vrij' gebruik van openbare sportvoorzieningen. Deze jongeren hebben een eigen, vrije keuze om vervolgens al of niet lid te worden van een sportclub. Wel zou je ze kunnen motiveren om kaderopleidingen te volgen of ervaring op te doen in sportverenigingen, zodat de kloof tussen clubs en deze jongeren wordt verkleind. Bovendien kunnen lessen op scholen de jongeren een idee geven van sporten in verenigingsverband, bijvoorbeeld door verenigingen een presentatie te laten houden, gekoppeld aan een training en later een bezoek aan de club.

5.3 Deelgemeenten

Aan alle Rotterdamse deelgemeenten is gevraagd in welke mate en hoe Sportieve vernieuwing is terug te vinden in het lokale sportbeleid. In deze paragraaf wordt per deelgemeente een korte impressie gegeven van het sportbeleid.

Delfshaven

Het sportstimuleringsbeleid in Delfshaven is gericht op drie speerpunten:

- sportnetwerken oftewel buurtsport;
- sportverenigingen;
- scholier en sport oftewel schoolsport.

Deze drie speerpunten richten zich vervolgens weer op de sporen sportieve buurtontwikkeling, sportieve ondersteuning, sportieve educatie en sportieve ruimteontwikkeling (oftewel sportieve stadsontwikkeling). Daarbij wordt sportieve ruimteontwikkeling gezien als voorwaarde om de andere sporen te ontwikkelen.

Sportstimulering in Delfshaven is verder onderverdeeld in 6 werkterreinen, te weten schoolsport, buurtsport, sportverenigingen, Sportieve vernieuwing, Thuis Op Straat en doelgroepen. Hoewel deze terreinen duidelijk van elkaar zijn te onderscheiden, vertonen ze ook veel samenhang. Sportieve vernieuwing heeft dus een afzonderlijk plek ingenomen in het sportstimuleringsbeleid van de deelgemeente. Hierdoor wordt getracht de positieve uitstraling van het project op de wijk Middelland te garanderen.

De uitvoering van het gehele sportstimuleringsprogramma wordt gecoördineerd door een projectleider sportstimulering van Recreatie Rotterdam. Daarnaast is er inzet van sportmedewerkers, banenpoolers en melketiers.

Kralingen-Crooswijk

In Kralingen-Crooswijk zijn voor sportstimulering drie beleidsvelden te onderscheiden, te weten verenigingssport, buurtsport en schoolsport. Daarbinnen liggen de deelgemeentelijke prioriteiten bij buurtsport, sport in het kader van integraal jongerenbeleid, schoolsport, sportverenigingen en hun kader, vrijwilligers in de sport, werkgelegenheid in de sport en doelgroepen met sportachterstand. Veel aandacht schenkt de deelgemeente aan schoolsport. Een pilotproject schoolsport is gericht op "(...) het ontwikkelen van een cultuur op school waarin sport, bewegen en gezondheid centraal staan". Deze pilot wordt zowel gehouden in het basisonderwijs als in het voortgezet onderwijs.

Het project Sportieve vernieuwing Schuttersveld zal na afloop van het experiment worden ondergebracht bij buurtsport. Hoewel de vijf sporen van Sportieve vernieuwing niet expliciet zijn terug te vinden in het sportstimuleringsbeleid van de deelgemeente, zitten de uitgangspunten ervan wel ingebakken in de beleids- en aandachtsvelden.

Feijenoord

Deelgemeente Feijenoord voert een actief sportstimuleringsbeleid in samenwerking met Recreatie Rotterdam. De belangrijkste speerpunten zijn:

- uitbreiding van het sportbuurtwerk naar alle wijken door middel van sportbuurtwerkers;
- inschakelen van het bestaande kader dat werkzaam is in buurthuizen, het jongerenwerk sportverenigingen en andere instellingen in de deelgemeente;
- optimalisering van het voorzieningengebruik;
- stimuleren van het gebruik van de buitenruimte;
- het verhogen van de sportparticipatie van jongeren en migranten.

Sportbuurtwerkers hebben een budget ter beschikking en werken zoveel mogelijk samen met kader in de wijk. Het gebruik van de buitenruimte (pleinen, trapveldjes) voor sportactiviteiten is een belangrijke taak daarbij. Sportieve vernieuwing wordt structureel in de begroting opgenomen.

Een punt van aandacht is dat de vier sportbuurtwerkers toch nog te veel zelf organiseren.

Het toegevoegde spoor Sportieve recreatie wordt als niet-gewenst beschouwd. Verder wordt samengewerkt met:

- Thuis Op Straatprojecten (sportieve stads/ buurtontwikkeling);
- De Brede School (sportieve educatie/kennismaking met sport).

Sportieve vernieuwing wordt gezien als katalysator voor deze projecten.

In Feijenoord is men nu bezig met het ontwikkelen van een buitenruimteplan. Sportieve ondersteuning is vooral gericht op het opbouwwerk, sociaal-cultureel werk en sportverenigingen.

Charlois

De vier sporen van Sportieve vernieuwing sluiten goed aan bij het beleid van Charlois. Het verhogen van de sportdeelname van jongeren heeft daarbij de hoogste prioriteit. Men werkt samen met Recreatie Rotterdam. Vooral het idee van de buurt als broeinest voor sportstimulering/zelforganisatie spreekt aan in Charlois. Speerpunten zijn:

- sportieve buurtontwikkeling (via 4 sportbuurtwerkers die samenwerken met het jongerenwerk);
- sportieve ondersteuning: het ondersteunen van sportverenigingen zodat deze hun zelfstandige positie kunnen versterken.

Voor dit tweede spoor is een voorlichtingsavond georganiseerd. Er is een servicebureau vrijwilligerswerk Charlois dat ook de lokale sport van dienst is met hulp bij werving leden, financiële zaken en organisatie. Er wordt subsidie beschikbaar gesteld aan verenigingen voor sportstimulering en ledenwerving in de wijken.

Hillegersberg-Schiebroek

Het sportbeleid in deze deelgemeente heeft drie accenten:

- het instandhouden van voorzieningen;
- het innoveren van accommodaties;
- sportieve recreatie en servicepunt sport.

Sportieve vernieuwing is weliswaar bekend hier, wordt ook toegepast, maar niet als zodanig in het beleid benoemd. Het wordt beschouwd als beleid voor de oudere achterstandswijken met weinig voorzieningen. Niettemin zijn vooral de sporen sportieve educatie, ondersteuning, buurtontwikkeling en recreatie duidelijk in de beleidsnota *'Een onsje sport... afgewogen!'* (Recreatie Rotterdam, april 1995) terug te vinden. Daarin wordt onder meer gepleit voor de Sportieve Basisschool, buurtgericht werken en het stimuleren van kader en samenwerking tussen verenigingen.

De deelgemeente heeft een gemiddeld wat welvarender bevolking. Er zijn veel sportvoorzieningen, scholen, een park, trapveldjes en veel verenigingen. Een servicepunt sport is ondersteunend aan de sportverenigingen (informatie, uitleen, sponsoring, financiële begeleiding, banenpoolers voor beheer accommodatie). De sportverenigingen in de deelgemeente zijn redelijk bloeiend. Daarnaast is er een budget Sportieve recreatie om activiteiten voor doelgroepen te stimuleren. Het sportbuurtwerk is onderdeel van Sportieve recreatie. Hierbij wordt samengewerkt met jeugd- en jongerenwerk. Er wordt ook samengewerkt met het onderwijs, bijvoorbeeld via de Brede School. Het sportbeleid wordt opgesteld in samenwerking met Recreatie Rotterdam.

Hoek van Holland

In deze deelgemeente is Sportieve vernieuwing niet bekend. "Daarvoor liggen wij te ver buiten Rotterdam". Het sportbeleid is vrij traditioneel ingesteld op het aanpassen van het aanbod aan de bevolkingsontwikkelingen. Sportverenigingen worden niet actief ondersteund. Er is geen sportstimuleringsbeleid. Vanuit wijkgebouw vinden soms sportinstuiven plaats.

IJsselmonde

Deze deelgemeente bouwt voort op de gemeentelijke sportstimuleringsnota 'Een onsje sport ...', die gebaseerd is op de uitgangspunten van Sportieve vernieuwing. Er is een omgevingsanalyse opgesteld die de basis vormt voor accentverschuivingen. In het plan Sportstimulering zijn acht projecten verwerkt die de belangrijkste aandachtsgebieden behelzen. Algemeen uitgangspunt is de zelforganisatie die wordt gestimuleerd. Sportstimulering wordt zoveel mogelijk ondergebracht bij de wijkinstellingen, zoals buurthuizen, senioren sportief, het jongerenwerk.

Voor de schoolsport is een consultant aangesteld, voor kennismakingslessen (SBS), 'beweging en cognitieve vaardigheden' en 'gezondheid en bewegen'. Het project Sportadviseur krijgt een vaste plaats in het spoor verenigingsondersteuning. Deze heeft de taak een Sportraad op te zetten in de deelgemeente. Voorlopig komt er een platform Sport In Overleg (SIO).

Het opbouwen van sportnetwerken op wijkniveau staat nog in de kinderschoenen (het spoor sportieve buurtontwikkeling). Een belangrijke doelgroep zijn de ouderen die via een directe mailing worden geactiveerd aan sport te doen: dat loopt goed.

Het vrijwilligersbeleid krijgt gestalte in Onbenutte Kwaliteiten waarbij er een vacaturebank vrijwilligers is die ook op de sportsector van toepassing is. Er zijn verschillende servicepunten voor de sport in de deelgemeente.

Met Sportzoomeren streeft de stichting Welzijn IJsselmonde ernaar om sport in te zetten als middel voor jongeren van 12-24 jaar: een soort jeugdpreventieproject, met aandacht voor jeugdzorg en werk.

Er gebeurt veel sportieve vernieuwingachtigs in deze deelgemeente, omdat het bestuur zeer sportminded is. Het budget is verdubbeld tot twee ton per jaar voor drie jaar (inclusief schoolsport).

Noord

Ook in deelgemeente Noord is een omgevingsanalyse opgesteld om het beleid vervolgens te herformuleren. Sinds 1995 wordt gewerkt aan de hand van het Sportieve vernieuwingsbeleid. Het sportstimuleringsbeleid is daarna steeds verder uitgewerkt.¹⁰ Sportbuurtwerkers vervullen daarin een aanjaagfunctie voor:

- sportstimulering voor meisjes en vrouwen;
- vergroten van de sportdeelname van jongeren;
- schoolsport.

Er is een projectleider van Recreatie Rotterdam aangesteld die het beleid coördineert. Belangrijkste boodschap uit Sportieve vernieuwing is dat het vaste aanbod van de overheid is verlaten en dat de doelgroepen zelf bij het beleid worden betrokken.

Noot 10 *Zie: Een onsje sport... afgewogen! onderzoeksresultaten, omgevingsanalyse sport deelgemeente Noord* (Recreatie Rotterdam, december 1995).

De sportbuurtwerkers zijn veelal op tien pleinen actief met de kinderen uit de buurten (sport terug naar de buurt). Er wordt samengewerkt met het sociaal-cultureel werk en buurtbewoners die zitting kunnen nemen in buurtcomités. Via kennismakingsprojecten op scholen worden kinderen ook gestimuleerd lid te worden van een sportclub.

In Noord zijn veel sportverenigingen gevestigd die door de deelgemeente worden gepromoot via een voorlichtingsboekje. Een servicepunt is opgericht om de contacten met sport- en welzijnsinstellingen en bewoners te bevorderen. Vanuit dit punt vindt ook de coördinatie plaats.

Sportieve vernieuwing wordt door de deelgemeente beschouwd als een zeer succesvolle beleidskoers die goed aansluit bij wat bewoners en deelgemeente willen.

Prins Alexander

In deze deelgemeente bouwt men ook in samenwerking met Recreatie Rotterdam voort op Sportieve vernieuwing, maar in feite moet dit nog gebeuren. Er is een raadsbesluit geweest over de voorstellen. Dit betekent dat er een servicepunt sport komt. Verder worden sportverenigingen actiever ondersteund.

In de buitenruimte zijn er sportprojecten voor jongeren. Hiervoor zijn twee sportbuurtwerkers aangesteld. Veel zaken staan nog op de rails, zoals het spoor sportieve educatie. De huidige projectleider houdt zich vooral bezig met verenigingsondersteuning, het servicepunt en het helpen opzetten van sportactiviteiten. Inmiddels heeft Recreatie Rotterdam een sportnota voor de deelgemeente opgesteld. Op basis daarvan is er nu een consultant Schoolsport werkzaam. Een en ander staat vermeld in *'Prins Alexander volop in beweging!' onderzoeksresultaten omgevingsanalyse sport en plan sportstimulering deelgemeente Prins Alexander* (Recreatie Rotterdam, april 1997). De belangrijkste netwerken om de sportdeelname te bevorderen zijn de georganiseerde sport, het onderwijs en de welzijnsinstellingen. Hieruit blijkt dat sportieve vernieuwing ook in deze deelgemeente duidelijk wortel heeft geschoten.

Overschie

Hier is een omgevingsanalyse¹¹ gemaakt die de basis vormt voor een duidelijker beleid. Tot nu toe was er ad hoc-beleid. Het sportbeleid staat pas aan het begin van een ontwikkeling. Sportieve vernieuwing wordt hier in de volle breedte ingezet. Hiervoor wordt onder meer een sportbuurtwerker aangesteld. Daarnaast is er veel aandacht voor de beschikbaarheid van sportruimte in verband met de aanleg van de Hoge Snelheids Lijn (HSL). Specifiek beleid is er voor de jeugd, door middel van de Sportieve Basis-school en 'Spelplaats'. Overschie heeft zo'n 50 sportverenigingen waarvan een groot deel stedelijk georiënteerd is. Er is een klein budget voor financiële ondersteuning bij toernooien e.d. Sportieve vernieuwing is er bekend. Men wil vooral inzetten op de educatieve en ruimtelijke component: via pleinen en herstructurering sportvelden.

Noot 11 Recreatie Rotterdam, *Een onsje sport... afgewogen! Onderzoeksresultaten omgevingsanalyse sport deelgemeente Overschie*, februari 1998.

Hoogvliet

In deze deelgemeente was het beleid de laatste acht jaar conserverend: het voorzieningenniveau werd teruggebracht tot het niveau dat passend was voor de bewoners. Veel velden zijn afgestoten. Die fase is nu beëindigd. Er is een budgetje sportstimulering dat in handen is gegeven van Recreatie Rotterdam. Een projectleider sportstimulering organiseert sportactiviteiten op pleinen (basketbal/voetbal). Verder is er wat sportaanbod via het sociaal-cultureel werk.

Er wordt binnenkort een omgevingsanalyse gemaakt. Wellicht dat dat een begin kan zijn van een wat meer op stimulering gericht beleid. Overigens sporten veel Hoogvlieters buiten de deelgemeente of in hun eentje.

Conclusie

Van de elf deelgemeenten hebben er zeven al meer dan een jaar Sportieve vernieuwing in het deelgemeentelijk beleid opgenomen. Dit zijn naast Delfshaven en Kralingen-Crooswijk, de deelgemeenten Feijenoord, Charlois, IJsselmonde, Hillegersberg-Schiebroek en Noord. De deelgemeenten Prins Alexander en Overschie hebben inmiddels beleidsplannen opgesteld op basis van het gedachtengoed van Sportieve vernieuwing. De deelgemeenten Hoogvliet en Hoek van Holland varen een eigen beleidskoers.

De zeven deelgemeenten die het Sportieve vernieuwingsbeleid onderschrijven passen dit niet in alle gevallen onverkort toe. De wijze waarop Sportieve vernieuwing op deelgemeentelijk niveau vorm krijgt is afhankelijk van de lokale sportinfrastructuur, de bevolkingssamenstelling en de beleidsvisie van de deelgemeente. Een aantal deelgemeenten heeft daartoe eerst een omgevingsanalyse laten verrichten. Op basis daarvan is besloten welke sporen van Sportieve vernieuwing de meeste aandacht krijgen.

Verskillende ontwikkelingen hebben een positieve invloed op Sportieve vernieuwing:

- het inzicht dat, in verband met de leefbaarheid, de buitenruimte 'teruggewonnen' moet worden en behouden moet blijven voor sport en spel;
- de grotere behoefte in het onderwijs aan naschoolse en buitenschoolse opvang (De verlengde schooldag, de Brede School), in combinatie met de herwaardering van lichamelijke opvoeding en schoolsport;
- de waardering van de maatschappelijke betekenis van sport (vooral met het oog op sociale integratie) en de bereidheid om de sportverenigingen daarvoor te ondersteunen;
- de invloed van integraal beleid en integraal werken, waardoor de mogelijkheden tot samenwerking tussen verschillende beleidssectoren en wijkinstellingen zijn toegenomen.

Achteraf kan worden gesteld dat Sportieve vernieuwing in een aantal opzichten in de pas, en op een aantal punten vooruit liep. Vandaag-de-dag zijn de vier sporen van Sportieve vernieuwing volledig actueel en op de praktijk georiënteerd. Sportieve vernieuwing sluit goed aan bij beleid voor buurtbeheer, wijkveiligheid, integratie, zelforganisatie, onderwijs en welzijn. Het is volledig verankerd in lokaal sociaal beleid. Daarom wekt het geen verbazing dat de meeste deelgemeenten zeer positief staan ten opzichte van Sportieve vernieuwing. De meest gekozen maatregelen van deelgemeenten om Sportieve vernieuwing in hun gebied te verwezenlijken zijn:

- het aanstellen van sportbuurtwerkers om sportactiviteiten op te zetten in samenwerking met het welzijnswerk, sportverenigingen en zelforganisaties;

- het opzetten van een servicepunt Sport om uitvoering te geven aan een samenhangend en breed opgezet sportstimuleringsbeleid, zoals door middel van een sport- en speluitleen, het ondersteunen en adviseren van sportclubs en andere sportaanbieders;
- het ondersteunen van basisscholen bij schoolsportactiviteiten in en buiten schooltijd en het inschakelen van sportverenigingen daarbij;
- het in samenwerking met 'Thuis Op Straat' benutten van de buitenruimte (veelal pleinen en parkjes) voor sport- en speldoeleinden.

5.4 Landelijke verspreiding

Het gedachtengoed achter Sportieve vernieuwing is actief verspreid binnen de gemeente Rotterdam door middel van een brochure, nieuwsbrieven over de experimenten en de eerdergenoemde rapporten en nota's. Daarnaast is Sportieve vernieuwing ook landelijk in de publiciteit gebracht. In 1993 verschenen twee artikelen in *Landelijk Contact* onder de titel 'Sportieve vernieuwing: honderd jaar na Pim Mulier'. In de loop van de afgelopen jaren heeft het secretariaat van Recreatie Rotterdam een groot aantal informatiepakketten over Sportieve vernieuwing verstuurd naar geïnteresseerde gemeenten. En onlangs werden de voorlopige resultaten uit dit evaluatieonderzoek gepresenteerd tijdens de in Rotterdam gehouden landelijke conferentie over sport, buurt en sociale integratie op 21 april.

Het begrip Sportieve vernieuwing is zelfs door enkele organisaties overgenomen. De landelijke Stichting Spel en Sport gaf ermee uiting aan de noodzaak tot integraliteit bij het voeren van een goed sportbeleid. De gemeente Groningen hanteerde Sportieve vernieuwing als beleidslijn bij het ondersteunen van sportverenigingen door sportconsulenten, voorheen sportbuurtwerkers.

Veel vaker dan het gebruiken van Sportieve vernieuwing als etiket van sportbeleid, is het gedachtengoed ervan voor veel gemeenten een leidraad geweest bij het formuleren van beleid. De Landelijke Contactraad geeft aan dat vooral de 85+ -gemeenten in navolging van Rotterdam de buurt meer zijn gaan zien als gebied waar de sport ondersteund moest worden. Dat heeft er toe geleid dat het sportbuurtwerk meer aandacht kreeg. De Stichting Spel en Sport heeft een landelijke groep sportbuurtwerkers opgericht om hierover van gedachten te wisselen. Daarin participeren sportbuurtwerkers van vooral grote gemeenten die ook actief zijn op het gebied van wijk- en buurtbeheer, zoals Arnhem, Nijmegen, Tilburg, Hoorn en Maastricht. Daarnaast is er een verband tussen de ideeën achter Sportieve vernieuwing en de opkomst van zogeheten 'multiprojecten' (sportprojecten die meerdere doelen dienen, bijvoorbeeld sportstimulering, veiligheid en sociale integratie). Die kwamen vanaf 1994 goed op gang. Het ministerie van VWS subsidieerde dit soort projecten in onder meer Utrecht en Enschede.

Geconcludeerd mag worden dat Sportieve vernieuwing een nieuwe kijk op sportbeleid stimuleerde, en dat ook andere gemeenten dan Rotterdam daarmee aan de slag zijn gegaan.

5.5 Vervolg

De twee experimenten van Sportieve vernieuwing zijn na vier jaar beëindigd, maar Sportieve vernieuwing gaat als beleidskoers gewoon door. De projectcoördinator bekleedt inmiddels een andere functie, terwijl de lokale projectmedewerkers als sportbuurtwerker hun stimuleringsactiviteiten in de wijk voortzetten. De beheerders/toezichthouders blijven in functie op de beide locaties.

Op het Henegouwerplein zullen de volgende acties worden ondernomen:

- verbeteren van de toplaag van het speelveld (waarschijnlijk de aanleg van een Wetra-toplaag);
- het realiseren van een ontmoetingsruimte met tafeltennistafels);
- het aanbrengen van verlichting bij het basketbalveld.

De deelgemeenten hebben laten zien dat zij ook de richting van Sportieve vernieuwing zijn ingeslagen. Recreatie Rotterdam kan hieraan verdere ondersteuning geven.

6 Conclusies en adviezen

Het concept Sportieve vernieuwing

Voor beide experimentlocaties is Sportieve vernieuwing geslaagd: de participatie is aanmerkelijk gestegen en het concept Sportieve vernieuwing blijkt te werken. Dit concept is 'sporten op eigen wijze', zonder formele leiding, onder informele afspraken. Dit slaat vooral aan bij die voornamelijk allochtone groepen die zich niet aansluiten bij sportclubs. Deze wijze van sportstimulering blijkt een structureler karakter te hebben; het is geen kortstondige ervaring, omdat de gebruikers zelf verantwoordelijkheid dragen. Door het werken met dit concept kijkt men anders tegen de overheid aan. De gemeente wordt niet langer gezien als initiator of aanbieder, maar als voorwaardenschepper en ondersteuner. Beide plekken zijn tevens uitgegroeid tot ontmoetingsplaats voor buurtbewoners en, in mindere mate, buurtinstellingen en -organisaties (welzijnswerk, politie).

De uitgangspunten van Sportieve vernieuwing

Aan de vijf uitgangspunten van Sportieve vernieuwing - en dus ook van de experimenten- is voor beide locaties niet in dezelfde mate voldaan:

- *initiatief en verantwoordelijkheid bij bewoners:* bij het Schuttersveld zijn deze kwaliteiten slechts in zeer beperkte mate ontwikkeld. Groepen sportbeoefenaren op het Henegouwerplein tonen meer initiatief en verantwoordelijkheid.
- *procesmatige, op de wijk gerichte aanpak:* hieraan is door de projectmedewerkers voldaan.
- *samenwerking met buurtinstellingen:* bij het Schuttersveld waren de mogelijkheden hiervoor gering. Met buurtinstellingen rondom het Henegouwerplein is de eerste twee jaar van het experiment veel samengewerkt, maar de laatste twee jaar niet of nauwelijks.
- *coördinatie op locatie in de buurt:* daaraan is zowel door de projectmedewerkers, als door de beheerders voldaan.
- *stedelijke supervisie en evaluatie:* stedelijke supervisie is in beleidsmatig opzicht tijdens het verloop van de experimenten steeds minder geworden. Dit werd echter gecompenseerd door de projectcoördinator. Daarnaast is het gedachtengoed van Sportieve vernieuwing al tijdens de experimentduur verspreid onder een groot aantal deelgemeenten. Er is bovendien een tussenevaluatie verricht. Na twee jaar experimentduur kwam de begeleidingsgroep met Recreatie Rotterdam niet meer bijeen. Vanaf die tijd nam echter de inbreng en betrokkenheid van de deelgemeenten toe. Ook de landelijke dienst BRES bleef betrokken.

Concluderend geldt dat de vijf vooraf vastgestelde uitgangspunten gezamenlijk geen noodzakelijke voorwaarden zijn voor het organiseren van projecten Sportieve vernieuwing. Wel vormen ze een leidraad bij het organiseren van dergelijke projecten en voor het voeren van samenhangend, lokaal sportbeleid. In de uitvoering is gebleken dat vooral het procesmatig werken van groot belang is geweest voor de voortgang van de experimenten. Het gaat daarbij om een langdurige omslag van een productgericht aanbod naar een meer procesgestuurde begeleiding van sportgroepen met een grotere mate van eigen inbreng van sporters/begeleiders.

Sportieve stads- en buurtontwikkeling

De sporen sportieve stadsontwikkeling en - buurtontwikkeling zijn van doorslaggevend belang geweest voor de beide locaties. Zonder goed bereikbare, toegankelijke en toegeruste voorziening ben je nergens. Daarnaast zijn sleutelrollen weggelegd voor de projectmedewerkers (sportbuurtwerkers) en wijkinstellingen. De crux is het opbouwen en ondersteunen van buurtnetwerken (bewonersgroepen, vriendenclubs e.d.). Het is onvermijdelijk gebleken om als medewerker Sportieve vernieuwing waar nodig zelf het initiatief te nemen tot het organiseren van sportactiviteiten. Dat moet echter wel tijdelijk zijn: indien mogelijk wordt de leiding overgedragen aan de doelgroep zelf. In die zin is het toegevoegde vijfde spoor 'Sportieve recreatie' een tijdelijk alternatief om een project bekend te maken.

Aansturing, voortzetting en financiering van Sportieve vernieuwing

Sportieve vernieuwing is bij uitstek lokaal beleid dat op de praktijk in de wijk is toegesneden. Om die reden behoort de verantwoordelijkheid en aansturing voor dit beleid op deelgemeentelijk niveau te liggen, zo nodig ondersteund door Recreatie Rotterdam. Dit betekent dat de financiering voor beleidscoördinatie en uitvoering uit deelgemeentelijke budgetten moet komen. Immers, de effecten komen ook ten goede aan de deelgemeenten. Dit geldt bovenal voor de beide deelgemeenten waarbinnen de experimenten Sportieve vernieuwing hebben plaatsgevonden, Delfshaven en Kralingen-Crooswijk. Voortzetting van de activiteiten op het Henegouwerplein en Schuttersveld wordt door alle betrokkenen als zeer gewenst beschouwd. Om dat mogelijk te maken is het vrijmaken van structureel budget uit de deelgemeentelijke begrotingen noodzakelijk. Indien dat niet gebeurt, dan komt de continuïteit van het proces tot zelforganisatie in de knel. Dat zou zeer waarschijnlijk een negatieve uitstraling op (de bewoners van) de betreffende wijken hebben. Immers, de leefbaarheid is hier in het geding.

Formele overlegstructuren

Er zijn tijdens de experimentperiode geen structurele initiatiefgroepen of beheergroepen opgezet. Het uitgangspunt was dat er eerst wat moest gebeuren op de plekken. Achteraf kunnen wij vaststellen dat het verder organiseren van de gebruikers niet nodig blijkt.

Toepassing van Sportieve vernieuwing en aansluiting bij servicepunten

De concrete uitwerking en toepassing van Sportieve vernieuwing is afhankelijk van het type wijk, de bevolkingssamenstelling en de sociale (sport)infrastructuur in de wijk. Sportieve vernieuwing blijkt een goed toepasbaar beleid omdat er, afhankelijk van een omgevingsanalyse, accenten kunnen worden gelegd. Dat is de reden dat het beleid zich goed leent voor toepassing op deelgemeentelijk en wijkniveau. De opmars van de servicepunten Sport bij deelgemeenten geeft een goede mogelijkheid om Sportieve vernieuwing binnen een passende uitvoeringsstructuur onder te brengen. Deze servicepunten zijn immers op dezelfde sporen en doelen gericht als Sportieve vernieuwing. Bovendien zijn ze operationeel op deelgemeentelijk niveau.

Aansluiting bij andere beleidsontwikkelingen

Sportieve vernieuwing was zijn tijd vooruit in een aantal opzichten. Daardoor is het momenteel goed toegesneden op een aantal beleidsontwikkelingen die in de belangstelling staan: integraal buurtbeheer, schoolsport, lichamelijke opvoeding en de verlengde schooldag, ondersteuning van de verenigingsstructuur en behoud en herstel van de openbare ruimte in de stad. Deze ontwikkelingen hebben zowel het verloop van de experimenten als de invoering van Sportieve vernieuwing elders in de stad positief beïnvloed.

Onderhoud en investeringen

Het is aan te bevelen een meerjaren onderhouds- en investeringsprogramma op te stellen voor openbare sportvoorzieningen, waaronder ook de experimentlocaties. Hierin dient te worden aangegeven wie hiervoor financieel verantwoordelijk zijn. Het gaat dan zowel om het veldonderhoud, als om groot en klein onderhoud aan gebouwen, paden, begroeiing, hekwerken en speelvoorzieningen. De afgelopen experimentperiode bleek het erg lastig om nieuwe voorzieningen (lichtmasten, een ontmoetingsruimte) te realiseren en oude te vervangen. Een hardnekkig probleem is de toplaag van zowel het speelveld op het Henegouwerplein als die van het koolasveld op het Schuttersveld.

Het gebruik van de velden

Vanuit de doelgroepen zelf is het initiatief tot veldgebruik het grootst voor voetbal en basketbal. Dit initiatief en de bijbehorende zelforganisatie passen bij de uitgangspunten van Sportieve vernieuwing. Er is evenwel een keerzijde: het aantal takken van sport is beperkt en de 'klantenkring' daardoor ook. Jonge kinderen en meisjes maken weinig gebruik van de faciliteiten. Promotie en het inschakelen van intermediairs die wel contact hebben met deze groepen is gewenst. Ook het meer en blijvend betrekken van basisscholen bij de locaties lijkt een manier om deze groepen een plaats te geven op de velden. Daarbij moet dan wel aandacht geschonken worden aan een goede en veilige bereikbaarheid van sportlocaties. Dat is een knelpunt bij het Henegouwerplein. Vanwege het drukke verkeer rondom dit plein maken weinig kinderen er weinig gebruik van.

Behoud van sportruimte in de stad

In oude stadswijken, zoals de wijken die grenzen aan beide locaties, is de ruimte voor buitensportbeoefening zeer beperkt. Behoud van de sportvoorzieningen voor sport en recreatie door buurtbewoners is op zich al winst. Het is noodzakelijk gebleken om het maatschappelijk belang van het gebruik van de beide voorzieningen steeds weer in beeld te brengen.

Het functioneren van projectmedewerkers

Gebleken is dat het functioneren van de projectmedewerkers Sportieve vernieuwing op de locaties in grote mate bepalend is geweest voor het verloop en de invulling van de experimenten. Waar de één veel energie steekt in het leggen van contacten met buurtorganisaties, werpt de ander zich meer op als ondersteuner van sportactiviteiten van de feitelijke gebruikers. Er is veel voor te zeggen om het functieprofiel van de medewerkers in

de onderhavige wijken toe te schrijven naar 'affiniteit met sport en welzijns-werk'. Overigens is het belangrijk dat de medewerkers bij voorkeur langere tijd (in ieder geval enkele jaren) werkzaam zijn op de locaties, omdat zij een band moeten opbouwen met de buurt en de gebruikersgroepen. Ook dienen zij 'een bekend gezicht' te worden in de buurt.

Werkwijze projectmedewerkers/ projectleiders sportstimulering

Meer specifiek dienen de projectleiders Sportstimulering te voldoen aan de volgende functie-eisen:

- een integrale werkwijze: sport heeft juist op wijkniveau duidelijke raakvlakken met ruimtelijke ontwikkelingen, welzijnswerk en onderwijs;
- in plaats van een productgerichte werkwijze dienen de projectleiders meer uit te gaan van het proces, oftewel de wijze waarop bewoners tot sportbeoefening zijn te mobiliseren;
- de projectleiders dienen de buurt/wijk goed te kennen; hun blikveld en oriëntatie gaan verder dan de sportaccommodatie. Ze zijn bekend met allerlei buurtorganisaties, zoals scholen, welzijnsinstellingen en sportclubs;
- de belangrijkste vaardigheid van de projectleiders is strategisch handelen; ze hebben talent voor het veroveren van gunstige onderhandelingsposities met deelgemeentelijke diensten, scholen, het sociaal-cultureel werk, sportorganisaties en bewonersgroepen;
- de projectleiders moeten, daar waar het gaat om uitvoering van stimuleringsstaken, goed kunnen delegeren en ondersteunen; het is zaak om buurtbewoners, sportclubs, scholen en wijkinstellingen bij sportstimulering te betrekken door ze verantwoordelijkheid te geven.

Arbeidsplaatsen

Sportieve vernieuwing leent zich goed voor werkgelegenheid voor laaggeschoolden en langdurig werklozen. Op de experimentlocaties zijn banenpoolers (later Melketiers) aangesteld die werkzaam zijn als assistent beheerder. Tot hun taken wordt ook het beheer van de sport- en speluitleen gerekend. Hieruit leren we ook dat Sportieve vernieuwing in eerste instantie een structuur nodig heeft, van medewerkers en beheerders.

Ook buiten de experimentlocaties heeft Sportieve vernieuwing er mede toe geleid dat de werkgelegenheid is toegenomen. Er zijn veel extra sportbuurtwerkers en assistent beheerders aangesteld.

Sociale controle

De assistent beheerders en medewerkers Sportieve vernieuwing hebben er op de experimentlocaties toe geleid dat de sociale controle op en rond de accommodaties is vergroot. Het gaat hierbij niet alleen om formele controle, het gaat eigenlijk eerder om contact, toezicht, signalering en preventie. De medewerkers blijken na verloop van tijd de gebruikersgroepen goed te kennen. Er is wederzijds respect opgebouwd tussen deze groepen enerzijds en de beheerders anderzijds. Overlast, vandalisme en vervuiling zijn mede hierdoor afgenomen. De beheerders, maar ook welzijnswerkers in de deelgemeente, hebben in de vorm van de sportfaciliteiten een onderhandelingsinstrument in handen.

Relatie met opzoomeren

Het verdient aanbeveling om het Opzoomeridee volgens het concept 'Sportzoomeren' ook toe te passen op de sportsector en met name op Sportieve vernieuwing. Dit kan een positief effect genereren op vrijwilligerswerk in de sport. Jongeren kunnen binnen dit concept sportruimte of sportmateriaal verdienen wanneer zij taken verrichten in onderhoud, beheer, organisatie of begeleiding bij sportactiviteiten. Het verdient sowieso aanbeveling om vrijwilligerswerk meer aandacht te geven in het Sportieve vernieuwingsbeleid. Een relatie met het beleid 'Onbenutte Kwaliteiten' ligt voor de hand. Jongeren die zich opwerpen als 'informeel leider' bij de sportactiviteiten op de pleinen en velden, zouden gestimuleerd kunnen worden een RSL-A opleiding of bondsopleiding te volgen en ervaring op te doen bij pleinactiviteiten. Dit zou gekoppeld kunnen worden aan Sportieve ondersteuning, waarbij verenigingen worden ingeschakeld ten einde jongeren een plaats te bieden in hun organisatie. Op die manier doen deze jongeren gelijk ervaring op met het reilen en zeilen van sportclubs. Sportieve vernieuwing is in die zin dan ook een leerschool voor de verenigingsorganisatie.

Het basketbalveld

Het uitstekende openlucht-basketbalveld kan, na een onderhoudsbeurt voor de toplaag, uitgroeien tot een broedplaats voor jong talent. Juist dit soort voorzieningen kan, naast het bekende pleintjesbasketbal en de buurttoernooien, een functie krijgen als reservoir voor de georganiseerde basketbalsport. Het aanhalen van de banden met één of meer Rotterdamse basketbalverenigingen is daarom gewenst.

Bijlage 1 Geïnterviewde personen

Recreatie Rotterdam

Hans van der Schraaf	Recreatie Rotterdam, productmanager Sport
Glenn Tielman	Recreatie Rotterdam, hoofd Sportstimulering r.m.o.
Joop van Nierop	Recreatie Rotterdam, beleidsadviseur ROA
Paul de Rijk	Recreatie Rotterdam, coördinator Sportieve vernieuwing

Henegouwerplein

Rien Slingerland	voormalig projectmedewerker, nu TOS-coördinator
Marc Pelkman	Recreatie Rotterdam, projectmedewerker
Martin Mallon	Deelgemeente Delfshaven, beleidsmedewerker sport
Harriët Meester	projectleider sportstimulering Delfshaven
Oscario Jansen	assistent-beheerder
Rob Parks	assistent-beheerder
Wim Dijkstra	scholengemeenschap Henegouwen, leraar lichamelijke opvoeding
Reinier Tekens	scholengemeenschap Henegouwen, leraar lichamelijke opvoeding

Schuttersveld

Ria van de Ende	Recreatie Rotterdam, projectleider sportstimulering
Kees Claassen	Deelgemeente Kralingen-Crooswijk, beleidsmedewerker sport
Albert van de Hout	Recreatie Rotterdam, manager sportcentrum Schuttersveld
Sonja Krijgsman	vrijwilligster

Landelijke organisaties

Bea van Golen	Ministerie van VWS, directie Sportzaken
Frans van de Ven	Landelijke Contactraad

Overige deelgemeenten

Peter Torczynski	Feijenoord
Joop Jacobs	Hoogvliet
Mariëtte Venekamp	Noord
mw. Ingenhoes	Overschie
mw. Ruyzing	Prins Alexander
Gert-Jan Lammens	IJsselmonde

Van de ambtenaren Sport en Recreatie van de deelgemeenten Charlois, Hoek van Holland en Hillegersberg-Schiebroek waarmee wij gesproken hebben in verband met deze evaluatie konden wij helaas de namen niet meer terugvinden, waarvoor onze welgemeende excuses.